

„... ily jó levélíró, s pontos atyádfia ...”

Részletek Tagyosi Csapó Kálmán levelezéséből

FÖLDESI FERENC

A mai digitalizált világunkban majdhogynem furcsállnánk, ha valaki tollat ragad és kézzel (!) levelet ír valakinek, majd a levéllel elballag a postára, bélyeget vásárol a kézbesítés bérmentesítéséhez és elküldi a címzettnek. Mert mi a mai gyakorlat? „Dobunk egy SMS-t” a társunknak, a „párunknak” (már nem is szerető hitves, netán feleség), esetleg a barátunk. Ha hosszabban szeretnénk gondolatokat közölni, akkor ímélt írunk – rövidet, vagy hosszabbat. Ahhoz aztán csatolunk egy, de inkább több fotót, mert az „többet mond”. De manapság már ez sem nagyon divat, a nagy többség a kapcsolatot a különböző közösségi felületeken tartja. A baj ezzel csak az, hogy elsilányul a közlési forma, szegényedik a nyelv és a sok körímél személytelessé teszi gondolatainkat, a kapcsolatokat.

A közelmúltban hozzájutottam Csapó Kálmán magánleveleihez. A több mint 160 esztendő levélgyűjtemény a levélírás, a levelezés minden szépségét felvonultatja.

A gyűjteményben olvasható unokatestvéréhez, Csapó Vilmoshoz írt 111 levél, melyeket Csapó Kálmán az 1859–1870-es évek között írt.¹ Ezekben a levelekben szó esik a Pesten történekről, tüntetésekről, az egyetemi ifjúság megmozdulásairól, hosszasan beszámol a bogárdi, a megyeri gazdaságában történekről (növénynevelés és telepítés, a vetések állapota és a szüretnek eredménye, stb.). Részletesen beszámol fürdőkúráiról, amit Carlsbadban és néha Füreden vett. Ugyancsak beszámolókat olvashatunk – bár ez esetben néha kerül a politikai értékeléseket – a Veszprém vármegyében történt közeleti küzdelmekről is. A gyűjtemény másik része a mintegy 88, iratrendezőben elhelyezett levelek zöme feleségéhez íródott, többségük az 1880-as évek második felében. A leveleket leszármazottja, Káplán György (dédapja volt Csapó Kálmán) őrizte meg. Olvasható még néhány levél az 1900-as évek első éveiből és egy, az I. világháború idejéből is. Mariskájához (a levelekben: Mucus) a legnagyobb szeretettel, tisztelettel fordult, szinte beszélget vele mikor hivatalos köteles-

¹ A levelek őrzési helye MNL Tolna Megyei Levéltár XIII. 9. 69.d. 20. pall.

ségei miatt távol volt. A leveleket olvasva, tapasztalható, hogy a szerzőnek jó stílusa volt. Írt kisebb költeményeket, esszéket, cikkeket különböző heti, illetve napilapokba. Egy-egy levél olvasható apósától Fromm Páltól és egy levél, amit Kálmán anyósához írt. Ugyancsak a gyűjteményhez tartozik Csapó Kálmán lányainak levelezése is – még feldolgozás alatt –, amiben megtalálható a szülőkhöz írt levelek, Csapó Kálmán intelmeit lányaihoz, vagy éppen az I. világháborúban, Veszprém háziezredeiben szolgáló tisztek rövid, frontról küldött képes levelezőlapon írt beszámolóí.²

Puszta-Bogárd gazdaságának 1966-ban még látható épületei³

A levelekben elsősorban a pusztabogárdi gazdaságában történekről számol be. Megismerhetjük a bogárdi pusztán történeket, az időnkénti havazások miatti elzárások eseményeit, a cselédszerzés praktikáit. Volt, amikor összezőrdülés történt ket-tejük között, de ez nem vezetett szakításhoz. Érdekes, hogy a gyermekeik is hol az anyjuknál Budapesten, hol Bogárdon az apjuknál voltak. A levelekben viszonylag kevés szó esett a Veszprémben történekről, életükről, lakáshelyzetükről. Feleségéhez a levelekben a megszólítás is változatos (Angyalom, Drága Mucusom, Drága Egyetlen Boldogságom, Édes Kicsi Feleségem), de minden esetben kedvesek, szeretetteljesek.

² Mindkét gyűjtemény Káplán György tulajdonában található.

³ Ma már semmi nem emlékeztet arra, hogy itt valaha egy jól működő gazdaság volt. Ezúton is megköszönöm Lőrinczi Ferenc segítségét, aki felkutatta a közölt fotót.

A levelek többségét Pusztá-Bogárdon⁴ dátumozta, méretük nagy többségében 10×16 cm, apró betűkkel íródott, de jól olvashatóak. Sok levélpapírnak a szélét a címzett (vagy valaki más) ollóval egyenetlenül körbevágta, így néhány szó, vagy mondat hiányos. Ezeket a hiányokat [---] jel között jeleztem. Néhány esetben a borítékok is megmaradtak, ezek mérete 9,5×12 cm. A közölt levelek írásmódján, szórendjén nem változtattam.

Csapó Kálmán (1841–1931) életrajza

A veszprémi Alsóvárosi temetőben, a 107. számú sírhelyen található egy műköből készült, dísztelen, egyszemélyes sírhely, rajta a márványablán Tagyosi CSAPÓ KÁLMÁN Élt 91 évet +1931. Budapesten a Fiumei úti temető Nemzeti Sírkertjében a Fromm család családi kriptájában nyugszik Csapó Kálmánné, született Fromm Mária – Csapó Kálmán rajongásig szeretett felesége. A távolság a két település között – Budapest és Veszprém – nagy, a férj és feleség közötti kapcsolat azonban – mint azt fennmaradt levelezésük is tanúsítja – rendkívül meghitt és bensőséges volt.

Csapó Kálmán 1841. január 18-án született Székesfehérvárott. Apja Csapó József⁵ (Székesfehérvár, 1805. okt. 16. – Balatonfüred, 1889. dec. 3.), aki Kálmán fia születésekor Fejér vármegye főjegyzője, később 1. alispán, majd 1861-től Veszprémvármegye 1. alispánja. Édesanyja Hollósy Aloizia (1821–1891). A keresztszülők Csapó Dániel és felesége Gindly Katalin voltak.

Csapó Kálmán iskoláit és középiskoláinak egy részét Székesfehérváron, majd 1849/50. valamint az 1852/53. tanévet Gyöngön a Református Gimnáziumban⁶ és Pesten, a felsőket ismét Székesfehérváron a ciszterci rendi Szent István katolikus gimnáziumában végezte, ahol – mint majd a levelekben is olvasható – barátságot kötött iskolatársával, Jánosi Gusztávval. 1858 októberében érettségizett, majd 1859 októbe-

⁴ Pusztá-Bogárd, Közép-Pusztá-Bogárd a levelek keletkezésekor Veszprémvármegye legdélibb részén feküdt az enyingi járásban. Postája Lajoskomáromban, vasútállomása Mezőkomáromban volt. Népessége 1800-as évek végén 422 fő. Forrás NÉVTÁR 51. A birtoknyilvántartás szerint Déghhez tartozó Bogárd pusztán összesen 169 hold volt Csapó Kálmán apja, Csapó József tulajdonában. Forrás: NÉMETH 1893. 818.

⁵ Csapó Kálmán édesapja jelentős szerepet játszott Fejér vármegye és Székesfehérvár XIX. századi történelmében. 1840. április 16-án feleségül vette Hollósy László és Magyary-Kossa Eszter lányát, Aloizia Katalint, akitől Kálmán fia született. Csapó József 1848-ban Fejér megye főjegyzője volt, ősszel a megye önkéntes mozgó nemzetőreinek századosaként vett részt a dunántúli harcokban. 1860-ban Veszprémvármegyébe kerül (birtoka a Veszprém vármegyei Pusztabogárdon volt) és 1861-ben – fiával, Kálmánnal együtt – tagja lett Veszprémvármegye Állandó Bizottmányának 83 éves korában, 1889. december 3-án Balatonfüreden hunyt el és ott is temették el. A Csapó családról lásd CSAPÓ–CSAPÓ 1985. CSAPÓ–HERMANN–JÁNOSI 1998. 225–227. és FARKAS 2000. 123.

⁶ KÁLMÁN 1901. 345. és 347.

rétől a Pesti Királyi Tudományegyetem jogi karán megkezdte tanulmányait, amit az 1864/65-ös tanévben fejezett be.

Már a beiratkozás után, 1859-től tevékeny részt vett az egyetemi ifjúság demonstrációinak szervezésében. Egyetemi küldöttség tagjaként Bécsbe utazott, hogy követelje az egyetemi oktatásban a magyar nyelv használatát. Ezért a tettéért miniszteri feddést kapott.⁷ 1859. december 30-án megtámadták az *Idők Tanuja* szerkesztőjének, Somogyi Károlynak a lakását. Az *Idők Tanuja* első számát pedig – a „nemzetegységet bontó szándék” miatt –, tüntetések közepette, a pesti kávéházakban nyilvánosan elégették. A demonstrációban részt vevő Csapó Kálmánt 24 órai, majd később kétheti fogságra ítélték és kitiltották Budapest területéről.⁸ A fogdában ellenzéki barátai és a politikusok közül Deák Ferenc, gr. Nádasdy Ferenc, gr. Széchényi Béla és többen látogatták.⁹ A bebörtönzéséről a külföldi lapok is, így a *Times* és az *Indépendance Belge* beszámoltak.¹⁰ Kitiltása után tanulmányait az októberi diploma megjelenéséig (1860. október 20.) kénytelen volt félbeszakítani. De tovább folytatta az aktív politikai akciókat. Különböző polgári hazafias rendezvényeken lépett fel, szavalta verseit.¹¹ Az egyetemi tanulmányainak folytatása közben is részt vett az 1860/61. évi ún. alkotmányos mozgalomban, de már Veszprémmegyében. 1860. december 23-án tartott megyegyűlésen – ahol megalakították a megyei Állandó Bizottmányt – apja, Csapó József mellett őt is a bizottmány tagjává választották.¹² „Az országgyűlési tapasztalás lévén az ifjúságra nézve az alkotmányos élet legjobb oskolája...”¹³ – mondták ekkor Veszprémben a bizottmány ülésén, majd elfogadták azt az indítványt, hogy ilyen célra „néhány ifjat” küldjenek. A két kiválasztott ifjú Csapó Kálmán és Galamb Gyula lett, akik az országgyűlés idején 3 o. é. forint napidíjat kaptak.¹⁴

⁷ A társai közül egy főt – Kormos Béla jogász – egy évre kizártak az egyetemről, Domokos László jogászt feltételeken zárták ki, feddést kapott még Bibó István, Juhász Antal, Máriássy Kálmán, Szemere Ödön, Scherz József jogászok és Szentkirályi Albert orvosnövendék. Forrás *Politikai Ujdonságok*, 1860. jan. 05. Vegyes hírek, 10., *Nefejejts*, 1860. jan. 8. 491.

⁸ A demonstráció fő részesei ellen a budapesti rendőrfőkapitány a következő ítéletet hozta: Zilahy Károly újságíró 3 napi, Csapó Kálmán egyetemi tanuló 24 órai fogság, s mindkettőt kiutasította a budapesti rendőrhatalom kerületéből. Thali Kálmán író 24 órai, Beniczky Emil 24 órai és Cseresnyés István (tanulók) 6 órai börtön. Forrás *Pesti Napló*, 1860. jan. 17. Különfélék, 3. és *Nefejejts*, 1860. jan. 22. 514.

⁹ CSAPÓ–CSAPÓ 1985. 17.

¹⁰ Pesti Napló írta „Mint már a »Wanderer« írja Csapó Kálmán elfogott egyetemi hallgató újjólag kétheti fogságra ítéltetett.” 1860. febr. 01. Különfélék, 3.

¹¹ *Nefejejts*, 1860. júl. 08. Pozsonyból, 2.

¹² *Pesti Napló*, 1860. dec. 29. Megyei élet, 2.

¹³ VeML ÁB jkv, 164.

¹⁴ FÖLDESI 2013. 54.

1865-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1867. május 1-én¹⁵ Veszprémvármegye első aljegyzőjének választották.¹⁶ Később, mint tiszteletbeli,¹⁷ majd 1872. május 1-től ki-nevezték Veszprémvármegye főjegyzőjének és lett tagja a megye tisztikarának. 1876. február 8-án lemondott a megyei főjegyzői állásáról. 1878-ban az enyingi kerületből – lakása Dég mellett, Puszta-Bogárdon volt – országgyűlési képviselőnek jelölték. Csapó Kálmánt az egyesült ellenzék támogatta, ellenfelei Matkovics Tivadar és Pap Gábor voltak. Végül csak a második választási fordulóban nyerte el a képviselőiséget Pap Gábor ellenében. Egy cikluson keresztül volt tagja az országgyűlésnek.

Veszprém vármegye közgyűlésének 1867-től tagja vagy választások révén, vagy virilis jogon. Veszprém vármegye közgyűlése 1899. május 3-án nagy többséggel tiszti főügyésznek választotta.¹⁸ 1924-től kormányfőtanácsosi címet kapott. Főügyészi beosztásából 1925. március 9-én vonult nyugalomba.¹⁹ Később, 1929-ben Veszprém vármegyei törvényhatóság örökös tagjává választották.

A székesfehérvári ügyvédi kamara 1888 szeptemberében vette fel az ügyvédek sorába Puszta-Bogárd székhellyel,²⁰ de 1888. november 3-án már Balatonfüreden²¹ nyitotta meg irodáját, szintén a székesfehérvári ügyvédi kamara területi illetékességével.²² 1891. május 29-től a balatonfüredi irodáját áttette Veszprémbe és azt az Anna kápolna téri Eötvös-Fromm házban nyitotta meg, ami minden bizonnyal a lakása is volt.²³

1863-tól alapító tagja – 100 forintos tőkével – a *Kisfaludi-társaságnak*,²⁴ az 1882. augusztus 23-án, Balatonfüreden megalakult *Balaton-egylet*-nek. Szintén alapító tagja és választott vezetője, majd elnökgazgatója volt az 1892. június 9-én bejegyzett *Veszprémmegyei Takarékpénztár Részvénytársaságnak*,²⁵ valamint az 1882-ben újjá-

¹⁵ Csapó Kálmán 1867. május 13-án Vilmoshoz írt levelében azt írja: „*Múlt hó 30-án tartott tiszt-újításunk alkalmával, egyhangúlag első aljegyzővé választottak.*”

¹⁶ *Budapesti Közlöny*, 1867. május, Veszprémmegye új tisztikara, 486. Első alispán Véghely Dezső. Körössy Lajos főjegyző, Kenessey Károly főügyész, Eötvös Károly első alügyész. *Veszprémvármegye*, 1931. febr. 22. Meghalt Csapó Kálmán Veszprémvármegye volt főügyésze. 3.

¹⁷ 1867. aug. 9-én írt levelében közli unokatestvérével, hogy „[...]fo. ho. 5-én tiszteletbeli főjegyzővé neveztettem ki.”

¹⁸ *Magyar Ujság*, 1899. máj. 3. Veszprém vármegye rendes közgyűlése, 3.

¹⁹ *Pápai Hirlap*. 1925. febr. 28. A vármegyei főügyész nyugalomban, 2.

²⁰ *Nemzet*, 1888. szept. 18. Ügyvédi kamara, 1.

²¹ *Veszprémi Független Hirlap*, 1888. nov. 03. Új ügyvédi iroda Balatonfüreden. 2.

²² *Budapesti Közlöny*, 1888. november, 3.

²³ *Veszprémi Független Hirlap*, 1891. máj. 30. Csapó Kálmán, 3. A Márkus lépcső baloldalán elhelyezkedő sarokház eredetileg Fromm János ügyvédé volt, de itt lakott lánya Fromm Etelka és férje Eötvös Károly (és fiuk Eötvös Bálint is) amikor Veszprémbe volt. Csapó Kálmán neje Fromm Mária Krisztina unokahúga volt Fromm Jánosnak. A ház ma Ranolder János tér 1. Köszönöm Lőrinczi Ferenc segítségét a ház azonosításában.

²⁴ *Koszorú*, 1863. júl. 05. Vegyes, 22.

²⁵ A Veszprémi Törvényszék 3993. sz. 110/1 számú végzése alapján: „*Ezen részvénytársaság az 1892. évi április hó 3-ik napján tartott alakuló közgyűlés által elfogadott alapszabályok szerint*

alakult *Veszprém megyei Gazdasági Egyesület*nek. De ugyancsak az alapítók között tudhatja a *Magyar Történelmi Társulat* is, ahol a vele egy évben született Véghely Dezsővel monográfiák megírására vállalkozott.²⁶ A vallás és közoktatási miniszter 1878 augusztusában Enying, Lajoskomárom, Szilasbalhás (ma Mezőszilas) területére ideiglenes iskolalátogatóvá nevezte ki.²⁷ Tevékeny szerepet vállalt a *Veszprém megyei Múzeum* alapításában is.²⁸ Az 1907-ben megalakult *Veszprémmegyei Agárász és lovas egyesület* közgyűlése – mint alapító tagot – beválasztotta tisztikarába.

1883 márciusában jegyzi el dr. Fromm Pál²⁹ (Várpalota, 1812. okt. 18. – Budapest, 1899. jan. 03.) és Wagner Mária (1834–1919) lányát, Mária Krisztinát (Budapest–Terézváros, 1862. jún. 11. – Budapest, 1939. szept. 25.³⁰), akit 1883. augusztus 14-én vett feleségül.³¹ Az esküvőt Balatonfüreden tartották, ahol az esketést Jánosi Gusztáv kanonok végezte. A házassági tanúk Kenessey Pongrác és Jókai Mór voltak.³²

keletkezett. A vállalat tárgya: pénzt kamatra elfogadni s ezáltal a takarékoságot előmozdítani, továbbá pénzt kamatra kölcsön adni s ezáltal a földművelés, ipar és kereskedelem érdekeit előmozdítani. Tartama: 50 év. Alaptőke: százezer forint elosztva ezer darab névre és egyenkint száz forintról szóló részvényre. Az igazgatóság kilenc tagból áll, kik közül három évre Eszterhay Ferenc, Szalatkay István, Nay Jakab. Krausz József, Bokrossy Viktor az alapítók által nevezettek ki. Csapó Kálmán, Margolit Ignác, Deutsch Izidor, Rápoch Sándor; pedig az alakuló közgyűlés által választottak.” *Központi Értesítő*, 1892. július 3. 906.

²⁶ Véghely Dezső nekrológiájában írja Géresi Kálmán „[...] örömmel rendezte Ráth az egész dunántúli localis történetírást. Egész gyönyörűséggel írja 1864-ben Véghelynek »Knauzt Esztergom megyére megnyertem; Csapó Kálmán Fejér megyére kezet adott; Xantust Somogy megyére megkaptam.« 1866 nyarán pedig diadalmas hangon írja»Thaly Csapóval, Sümeg, Szombathely, Kőszeg és Sopronig felszáguldoztak. Sok becseset találtak, kivált Thaly a gr. Erdődy család levéltárában;«” *VÉGHELY* 2017. 77.

²⁷ *Pápai Lapok*, 1878. aug. 18. Tanügy, 136.

²⁸ S. PERÉMI 2011. 25.

²⁹ Dr. Fromm Pál az első magyar bölcsőde orvos, Kossuth Lajos honvédorvosa, tisztiorvos. Pozsonyban tanult, majd Pesten folytatott orvosi tanulmányokat, 1841-ben avatták orvosdoktorrá. Ezt követően tudományos és gyakorlati ismeretei bővítésére Bécsbe utazott. 1844-ben tért vissza Pestre, ahol Sauer Ignác professzor belgyógyászati klinikájára kerület tanársegédnek. 1860-tól Terézváros főorvosa. Küzd az árvák érdekeiért, harcol a kuruzslás ellen. Forrás http://tesz.co.hu/wp-content/uploads/2018/02/dr_fromm_pal_eletrajz.pdf (Letöltés ideje 2021. jan. 19.) Fromm Pálról lásd még: *EÖTVÖS* 1906. 192–195.

³⁰ Halálakor lányának, Csapó Alexandrának írta Veszprémből Medgyaszay István: „*Kedves Nussy Hugom, a megható, néma gyász visszavezeti lelkünket a messze tűnt szép időkbe, Veszprémnek legszebb felvirágzása korában Édesanyjának emelkedett szellemű, áldásos életéhez. Sokunk élete forrott össze ezekkel a veszprémi szép időkkel és mi mindannyian kegyeletesen megőrizzük velük Édesanyjának nemesen lelkesítő emlékét.*” Forrás: Káplán György családi levéltára.

³¹ Forrás Balatonfüred házassági anyakönyv. Az anyakönyvben hibásan szerepel Csapó Kálmán életkora, ami a bejegyzés szerint 32 év.

³² *Veszprémi Független Hírlap*, 1883. aug. 18. Hymen. 3.

A következő évben 1884. május 28-án Budapesten megszületett első lánya Alexandra³³ (meghalt Budapest, 1973. december 08.), majd szintén Budapesten 1885. október 28-án Mária (meghalt Budapest, 1984. március 21.), végül ismét Budapesten 1895. február 6-án Eugénia.³⁴

Jobbára fiatal korában, majd egyetemi éveitől több költeménye, írása jelent meg. 1858-ban *Tanodai emlék a székesfehérvári főtanoda 3 felső osztályától* címmel jelent meg egy gyűjteményes kötet, amit a szegényebb tanulók javára adtak ki. Az ismertető szerint „a fiatal írók nevei Jánosi Gusztáv, Csapó Kálmán, Kuncz Ignác, Mádéi Ferenc, Cserna Győző, Dvelly Rudolf, Kovács Elek és Sztupka Antal.”³⁵ Versei jelentek meg a *Kalauz*-ban (1858), a *Napkelet*-ben (1858), a *Vasárnapi Újság*-ban (1859–1860), a *Hölgydivatlap*-ban, a *Családi kör*-ben a saját neve, valamint – Szinyeyei szerint³⁶ – „Mezőföldi”³⁷ és „Somló” álnevek alatt.³⁸ Egyik legnagyobb munkája *Székesfehérvár története* (Székesfehérvár, 1861), melyet szülővármegyéjének ajánlott, ahol apja Csapó József 1848-ban első alispán volt.³⁹

Haláláról – ami Veszprém-ben, 1931. február 15-én reggel ¾ 4-kor történt⁴⁰ – igen sok országos és természetesen megyei lap – mint a *Veszprémi Hirlap*⁴¹ – is megemlékezett. Hosszabb nekrológot közölt a *Pápai Hirlap*, amiben olvasható „Méltó köztisz-

³³ Dr. Fromm Pál halálára kiadott gyászjelentésen Csapó Kálmán gyermekei közül Alexandrát Sándorkának írták. Ugyancsak „hibásan” írták a *Veszprémi Hirlap* Fromm Párról szóló gyászjelentésben is. De Sándorkának írták egy iskolai ünnepség fellépésekor, sőt a III.a osztály iskolai értesítőjében is. Alexandra (Sándorka) későbbiekben úgy szerepelt – dacára annak, hogy szülei még éltek –, hogy dr. Hochhalt Károly nevelt leánya.

³⁴ Eugénia (Médi) 1927. április 20-án feleségül ment dr. Jánosi József (Veszprém, 1877. jún. 09. – Veszprém, 1946.) törvényszéki tanácselnökhez. Alexandra és Mária nem ment férjhez.

³⁵ *Pesti Napló*, 1858. aug. 7. 2. PERÉNYI 1912. 26.

³⁶ SZINNYEI 1893. 181.

³⁷ A Mezőföldi írói álnév alatt talált közlések inkább Kálmán Károly (szül. 1818.) ref. lelkészre illik, aki az írások megjelenésekor 39 éves volt, szemben Csapó Kálmánnal, aki ekkor töltötte be a 16. életévét. Kálmán Károly 1837-től tíz hónapig enyingi segédlelkész, majd Szilas-Balháson (ma Mezőszilas) Halász Sámuel, az egyház segédgondnoka házában nevelő, majd egy évig még ott káplán, utána két évig Székesfehérvárott adminisztrátor volt. 1845-ben lett sáregresi, 1853-ban mezőszentgyörgyi, 1868-ban soponyai lelkész. A talált írások *Kalauz*, 1857. aug. 29. A nép elszegényedésének okai, 129–131. és 1857. szept. 5. 145–147. *Vasárnapi Újság*, 1857. febr. 8. Fölvívó szózat a fálusi protestáns magyar egyházakhoz, 48–49. Forrás SZINNYEI 1893.

³⁸ Érdekességként megemlítem, hogy 1925-ben a *Kecskeméti Színház és Mozi* kiadványban egy színdarab ajánlója olvasható Tavasz, operett 3 felvonásban. A főszereplő dr. Csapó Kálmán (ját-szotta Kubányi), az I. felvonás színhelye dr. Csapó ügyvédi irodája, a többi Budapest. A bemutató napja 1925. január 9. *Kecskeméti Színház és Mozi*, 1925. jan. 07. 10–11.

³⁹ Forrás: Pallas Nagy lexikona, 4. kötet, Burgos-Damjanich (1893), 621. oldal és SZINNYEI 1893.

⁴⁰ Veszprém halotti anyakönyv.

⁴¹ *Veszprémi Hirlap*, 1931. febr. 22. Halálozás, 6.

telettel környezve hunyta le örök álomra szemét Veszprémben e hó 15-én vármegyénk ny. tisztí főügyésze, Csapó Kálmán. A pátriárkák korát élte meg. Mint gyermek látta még a szabadságharcot is. Majd az abszolútizmus évei alatt felnövekedve, a nemzeti ellenállás idejének hazafias puritán szellemét szívta magába. Korán lépett a vármegye szolgálatába és a központi tisztikarban szolgálva, a főjegyzőségig vitte. Ekkor az enyingi kerület országgyűlési képviselőjévé választotta, majd midőn mandátuma lejárt, a vármegye főügyészi székébe ültették. Évtizedeken át működött e minőségben és nagy jogi tudása, ritka judiciuma és pártatlansága áldásossá tették működését. Nyugalomba vonulása után a vármegye azzal tisztelte meg, hogy örökös bizottsági tagjai sorába választotta meg. Temetése székvárosunk közönségének nagy részvételével e hó 17-én ment végbe a róm. kath. egyház szertartása szerint.⁴²

Ahogy a Veszprémvármegye tudósítója írta „... többé már nem láthatjuk kicsiny, egészséges alakját, amint apró, de korát megtagadóan szapora lépésekkel róttá az utat a vármegyeházáig és vissza.”⁴³

*Fromm-Csapó kripta Budapesten és Csapó Kálmán nyughelye
a veszprémi Alsóvárosi temetőben*

⁴² Pápai Hírlap, 1931. febr. 21. A vármegye gyásza, 3.

⁴³ Veszprémvármegye, 1931. febr. 22. Meghalt Csapó Kálmán Veszprémvármegye volt főügyésze. 3. Lakása a Rákóczi tér 9. szám alatt volt.

S, hogy milyennek látták ismerői? „Édes kis Micikém! – írta egyik rokona, Lilla – *Úgy sajnállak, hogy olyan egyedül maradtál. Tudom, nagyon fog neked hiányozni a kis Kálmán bácsi, az ő jó lelkületével, kedves, szelíd modorával. Vele mindent meg lehetett beszélni, mindenkit meg tudott érteni.*”⁴⁴

Halála után február 17-én a Székesegyházban tartottak gyászszertartást, majd ugyanazon a napon a délutáni temetésen részt vett a megyéspüspök, a főispán, a székeskáptalan, az alispán által vezetett megyei tisztikar és a megye közössége. A gyászszertartást Serák József kanonok végezte.

A közügyeknek szentelte munkás életét – emelték ki a megjelenő újságok, amikor Csapó Kálmánról megemlékeztek.

Szemelvények a levelezésekből

Levelek unokatestvéréhez, Csapó Vilmoshoz⁴⁵

P. Bogárd, 1859. október 4.

Édes Vilmosom!

[Most] nyílt alkalom, hogy leveledre válaszoljak. Mert midőn azt kaptam, akkor már a honlétnek nem napjait, csak óráit számíthatám, s az utolsó órák, tudod ily esetben nem szabadok.

Itt még csak ezelőtt pár órával jöttem rendbe szállásom a múlt éve.

Ha láttad volna azon képet, melyet vágtam, midőn Ádám apánkról szóló megtisztelő soraidat olvasám, aligha el nem mosolyogtad volna magadat. De mondhatom kemény feladat is, kalauz nélkül járni olyan úton, melyen könnyen eltévedhet az ember, mi pedig azért sem éppen tanácsos, mert könnyen kelepcebe kerülhetni.

Írod, hogy kevés család tudná azt igazolni, mit N. Ivánban⁴⁶ magáról elregélt, igaz, de annak legalább hagyományi alapja bizonyosan messzebb terjedt[hetett], s így ezután könnyen elkerülhette azt, hogy okadatolják állításának valótlanágát.

⁴⁴ A levelet Budapesten adták fel 1931. február 18-án. Lilla minden bizonnyal Csapó Mária egyik unokatestvére volt. Forrás: Káplán György családi levéltára.

⁴⁵ Csapó Vilmos (II.) (1840–1933) apja Tagyosi Csapó Vilmos honvéd ezredes az 1848–49-es szabadságharcban. Anyja Csapó Vilmos (I.) második felesége, Nedeczky Hedvig (1814–1879). Lásd: GAÁL 2007.

⁴⁶ Itt minden bizonnyal a családkutatásra utal Csapó Kálmán. Csapó Vilmos (II.) a családi levéltár iratait megpróbálta rendszerezni. Foglalkozott a család történetével, részletesebben egy-egy családtaggal. Kutatásokat végzett a familia genealógiájának pontosabb összeállítása érdekében. Egyik alapítója a Heraldikai Társaságnak. „Nagyiván” vagy „N. Iván” utalás Nagy Iván család-történeti munkájára, a *Magyarország családai* című, 12 kötetes kiadványára.

Kevés időm volt arra, hogy kedves anyámmal irományodat tekintsek át, de különben is az irományok, melyeknek eddig birtokában vagyok, s melyeket megszerezhetek, mind legfeljebb '630-ig és az általam említett Csapó György⁴⁷ Komárom megyei alispány nemesleveléig terjednek, s eddig mit tarthatok, ha nem is egész adatokat, de egyes jegyzeteket, olyakat, melyek minden esetre érdekesek, s melyeknek birtokában nem lehetsz.

Különben azért, hogy ily nehezen kerülök neki, ne gondolt, hogy teljesen reményt vesztettem volna, kutatás után valami eredményre jöhetni '630-on túl is. Itt is van már egy vékony fonalam, melybe kapaszkodhatom vagy is inkább mely után mehetek, s mely habár csak hagyomány, sejtetni enged, hogy Csapó György nem volt egészen Ciceróként újember, s egyszersmind ösztönt ad a reménylett kútfőket felkeresni.

Az egész röviden ennyi. A Csapó család legrégebb ismert törzse Apor, hogyan? Az még kérdés. A család már 1630 előtt nagybirtokú nemes család volt, de mint valamely forradalmi bűntény részesei birtokaikkal együtt tagjai a nemességet is elvesztették.

Ez alapon megkezdendem kutatásaimat, mit azonban minden esetre szükségelni fogok, ez fáradságomon kívül idő és alkalom, mert mit legbővebb s világos szerzőbb kútfőnek sejtek, az ide mintegy 24 mérföldre van Papp Ferenc (alkalmasint nejtől) rokonunknál egy 9 rőf hosszú egy vagy ½ rőf széles leszármazási tábla, melyben Kenessey, Magyarai, Cseh Csuzi, s még nem tudom miféle rokonságban lévő családok, mint mondják eredetöktől levezetve vannak, rokonsági összeköttetésben, honunk legelsőbb családjaival.

Ezért azonban Tótvázsonyba legfeljebb a farsangban, vagy éppen csak húsvétkor juthatnék el, ezt nem tudom nem lesz-e késő? Addig is mindössze tehetek az, hogy írok Papp Ferencnek – ha szíves volna azt megtenni, s tudósítana valljon hányadik évig szól rólunk az írás, s azon felül van-e valami mi közvetlen minket érdekel.

Ha pedig az idő hosszú várakozást nem engedhet, s a munka megjelenési határideje – akkor majd megkísértem valamit a légből összeállítani, de pár hónap akkor is szükséges, mert hogy meg ne fogjanak, elkerülhetlen a történelmi kutatás.

A Tagyossy előnév⁴⁸ sem alap nélküli, erre nézve okoriátunk [okiratunk] itt van, de hol s minő, nem tudom, miután el van tévedve, s ezt kedves atyám szavai után írom.

⁴⁷ Csapó (Chiapo) György 1606-ban született Komárom vármegye sub. alispánja. 1630-ban II. Ferdinánd királytól címeres nemesség adományt kapott, amelyet még abban az évben Komáromban kihirdettek. 1643-ban Machán lakott és 1661-ben Nagy Györgytől kőházat vásárolt Győrben. 1678-ban halt meg. Felesége Bory Mihály és Bertalan Ilona lánya, Ilona. Két gyermekről van ismeret János és Zsuzsanna. Forrás CSAPÓ–CSAPÓ 1985. 12.

⁴⁸ Csapó György és leszármazottai a XVII. és XVIII. században még Chiapo-nak írták nevüket, a nemesi oklevélen is így szerepel. Először a Tagyoson lakó István írta nevét Csapónak 1730 körül. A családnak a Komárom megyei Tagyoson is volt birtoka és lakóhelye. Innen a „tagyosi” előnév használata. I. Ferenc király által aláírt 1829. április 2-án kelt okmányon ismételtelen olvasható a „tagyosi” előnév. Forrás CSAPÓ–CSAPÓ 1985. 7.

'630-ig igen érdekes okmányunk a gyönki⁴⁹ könyvtárban is van, ezt ha eljutok megnézem, s tudatom. Kezembem pedig hazulról elhozva dr. Csapó József⁵⁰ nagybátyánknak igen érdekes úti naplótöredéke külföldi útjaiból, melyből kitűnik, hogy több országot beutazott, 7 nyelvet beszélt, s könyvtárában főrangú rokonai s pártfogói által udvarokkal volt összeköttesben s ezekkel több rendbeli kegyelmével élt.

Közös szépapánknak⁵¹ pedig a három Csuzi nagyszerű – mi szinte a gyönki könyvtárban van Sámuel bátyánktól⁵² – emlékkönyvből egy emléklapja van nálam kijegyezve, melyet [---]agaban írt azon Csuzinak, kinek fia később az ő leányát vette nőül (vagy fordítva azt bizonytalán nem tudom) mely így hangzik „Et heac in testera siguceri tereni frimi principis Foarti [---] dueda a Labandia plenipotentiarius.”

E nagyszerű emlékkönyvben csak nevezetes emberek emléklapjai vannak (tulajdonképpen minket is illelt, hogy került Gyönkre? Nem tudom.) Lordok, hercegek, híres tudósok, stb. néhány ki van nálam jegyezve, latin, német, francia és angol [itt több áthúzott, kisatírozott szó] nyelven. Ez utóbbiakat természetesen éppen nem értem.

Különben mindezekhez végre is találkozásra lesz szükségünk, hogy ez mikor leend, te tán jobban meghatározhatnád, mint én. Most feljöttemkor reményem volt ezt – s csaknem azon módon, mint írad – elérhetni, azonban kedves atyám nem jöhetett, s nekem hogy el ne késsem, mi csaknem megtörtént a legrövidebb utat kell-e választanom.

Kedves atyádat kinek legmélyebb tiszteletemet küldöm, láttam a Földvári révnél lefelé haladni.

Kedves anyádnak ismeretlenül is szinte legmélyebb tiszteletemet s kézcsoókaimat légy szíves átadni.

Neked pedig minden jót kíván szerető rokonod,⁵³

Csapó Kálmán

⁴⁹ Gyönk város Tolna megyében, a Tamási járásban.

⁵⁰ Csapó József (II.) (Győr, 1734. júl. 18. – Debrecen 1799. máj. 21.), orvos, az első magyar nyelvű gyermekgyógyászati munka szerzője, jeles flórakutató. Fő művei *Kis gyermekek ispitálja* (Nagy-Károly, 1771); *Új füves és virágos magyar kert* (Pozsony, 1775, 1792, faksimile 1988); *Orvosi könyvetske... betegeskedő szegény sorsú ember számára* (1791). Apja Csapó József, anyja Ott Mária Magdolna. Orvosi diplomáját 1759. augusztus 7-én a bási egyetemen állították ki. Ezután beutazta Nyugat-Európa országait. Hazatérve Debrecen városi tisztifőorvosának választották, egyben professzor volt a debreceni református kollégiumban. Számos botanikai és orvosi szakkönyvet írt. Utód nélkül halt meg, vagyonának jelentős részét Debrecen városára hagyta. Végrendeletét lásd RÁCZ István: *Debreceni végrendeletek. 1595–1847*. Debrecen, 1983. 45–46. Forrás CSAPÓ–CSAPÓ 1985. 14–15.

⁵¹ Csapó József (I.)

⁵² Csapó Sámuel (1744–?) apja Csapó József (I.) (1700–1759), anyja Kenessey Júlia (1714–1788). Forrás CSAPÓ–CSAPÓ 1985. Tagyosi Csapó család családfája

⁵³ Csapó Kálmán évekig bérelte Csapó Vilmostól a Kis Némedi birtokot, azonban nézeteltérések támadtak közöttük és ő is perelte a Csapó Ida-féle hagyatékot. Forrás CSAPÓ–CSAPÓ 1985. 17.

Pest, 1860. január 8.

Édes Vilmosom!

Hogy helyre üssem hibámat múltkori hosszas várakoztatásodért, most, mihelyt leved elolvasám, rögtön válaszolok reá. Legelőször is a Nagy Iván-féle tárgyban annyit írhatok, hogy a J vagy K betű jelent meg most legújabbán, úgy tehát még körülbelül félév van hátra. Kedves atyámnak nemrég írtam a mi águnkért, a többire pedig mit lehet, megkísértek részint magam, részint Kenessey által, kiről azonban annyit írhatok, hogy holnapután szilasi bálon lesz, 18-án pedig Sümegen, s így nem sokat számolhatunk reá.

Mi a ruhakérdést illeti, erre egy kissé nehéz a válasz, ebben legtöbb függ saját egyéni ízlésedtől, s a reá szánt összegről. Valami nagy műértő sem vagyok a dologban, mert én az öltözetekkel nem sokat szoktam törődni, hanem mindazáltal majd felsráfolom az én emlékezetemnek kerekét, s elmondom mit tudok. Először is tehát Buda ennek szabása legáltalánosabban egyforma, meglehetősen hosszú – térdig erő – igen kissé derékhoz hajló, vagy egészen egyenes esésű, mindkétfelől zsinórozott, astragán prémmel (gombok saját tetszésed szerint külön, darabja 70 drtól 8 pfig) 70 f – 90 f, prém nélkül zsinorzással 50–60.

Attila, ennek meghatározott alakja nincs, minél ódonabb, annál kedveltebb, a legszebbek, illendő ide nem túlságos hosszúsággal, öt gombra széles (jó kétújni) mindkét oldalról a mellet keresztül érő zsinórral, alul avetosra vágott sarkain, s nem bő újján vitézkötéssel, hátán széles, de egyszerű sujtással, két oldalán alatt, három három, pikkellyel, finom fekete [cab]onrock szövetből. Ára a szabótól függ, 35 f – 50ig.

Mellény, magas elejű

Nadrág elől jól kisújtározva 20–24 Ft

Egészen egyszerű aprózsínorú attila (több gombbal) egyszerű nadrág, mellény 46 Ft – 55 f a szabótól függ.

Készítenek ezután láncra selyem attilákat, Darnaph vagy Antiquemoireből, gomb nélkül, 60 Ft.

Csizma, vékony kordován (a topány nem kedvelt) ára 8–12 Ft.

Nyakkendő egyszerű feketerojtva, vagy hímzett végű 2–8 Ft. Az attilából a széles zsinórost ajánlom, különben ha egészen egyszerűt csináltatnál is, ha antique gomjaid vannak azt rakass reá.

Szabók között mindenesetre Kostyál⁵⁴ az első, de legdrágább is, s végtelenül el van halmozva. Különben ezt, ha kedves atyád kívánságodat közli velem, szívesen elsegítem intézni.

⁵⁴ Kostyál Ádám egy Trencsén vármegyei kis faluban, a szlovákok lakta Alsó-Motesicen született 1792-ben. A szülők családról – a szülők nevén kívül – annyit tudni, hogy szegény armalista nemesek voltak. Inaséveit Érsekújváron töltötte egy magyar szabómesternél, 1810-ben szabadult fel. Tizenkét – egyebek mellett Esztergomban, Pesten, Prágában, Brünnben és Bécsben, német és magyar szabóknál töltött – vándorév után 1822-ben mesterjogért folyamodó pesti német szabóle-

Mi a legújabb jogász eseményeket illeti, gondolom, hogy a dec. 15-i nagyszerű demonstrációt, mely a Kisfaludy requémrel s a lutheranus gyűléssel egybekötte volt, hallottad, ugyanazért ennek különben is hosszú leiratával hallgatok. Azóta a bécsi küldöttségre a minisztériumtól ítélet érkezett mely szerint Kormos Béla, kinek szállásán az aláírási összefüggések tartattak, egy évre az egyetemről száműzték, nyolcan pedig hivatalos megintést kaptunk, oly hozzátétellel, hogy első kihágásunk után végképp kitiltatunk mi is.

A múlt napokban pedig az „*Idők Tanuja*” című új lap nyilvánosan megégettetett, miért már valami 15 egyén a policia elé idéztetett, s kihallgattatott. Köztök vagyok én is, noha csak a véletlen által odavetett néző voltam. Ugyan erről áll az Ost. d. post.-ban, hogy a lap megégetők ellen a [---] megkezdett. Ez tehát mulatságos.

Köztünk különben most egyéb semmi nincs. A debreceni ref. gyűlésre szállítják nagyban a katonaságot, s ágyúkat, s az ellenállás is mint hírlik nagyban készül.⁵⁵

gényként találkozunk vele, házasságot is ebben az évben kötött. A céh végül 1825-ben vette fel a mesterek sorába, később pedig részt vállalt a céh vezetésében is. Polgárjogot 1828-ban nyert. A következő évekről, pályájának alakulásáról (elsősorban jótékony akcióiról) a sajtóból értesülhetünk: 1827 körül boltot nyitott a Kígyó utcában, ettől fogva 1848-ig folyamatosan hirdetések, divatképek tanúskodnak magyar szabói tevékenységéről. 1835-ben a Nemzeti Casino szabójaként említik. 1837-ben pedig – mint a leginkább hozzáértő szabó – megbízást kapott az új nemzeti játékszín ruhatárának elkészítésére. Üzletében állítólag ötven segéd is dolgozott, és egy hirdetésben maga is említette: 1837-ben annyi megrendelése volt, hogy újakat már el sem tudott fogadni. Nemességét 1843-ban hirdette ki Pest-Pilis-Solt vármegyében, ettől kezdve használta a tharnói előnevet. Alapító tagja volt a Védegyletnek. Életének utolsó évtizedéről jóval kevesebb adat áll rendelkezésre. 1858 és 1863 között Jámbor Endre Férfi-divatközlönyének munkatársa volt, a lapban rendszeresen közölt nemzeti szabásmintákat. Az 1850-es évek végén még működött műhelye, egyes tudósítások szerint Ferenc József 1857. évi látogatásának alkalmával a magyar arisztokrácia nála rendelte meg díszöltözeteit, az Iparosok Lapja pedig még 1860-ban is Pest legjobb üzleteinek egyikeként említette a Kostyál-műhelyt. Ezután azonban hamarosan visszavonult, életének utolsó éveit a világtól elvonulva, szegénységben töltötte. Legközelebb a Rókus kórház könyveiben találkozunk vele, ott hunyt el 1863. augusztus 2-án. Nekrológjai jótékony cselekedeteit, illetve a modem magyar viselet megteremtését és népszerűsítését hangsúlyozták. Forrás: Lukács Anikó: Kostyál Ádám és Klasszy Vencel: német és magyar szabók vitája a reformkori Pesten. *Fons*, 2008/1. 23–49. Életrajzát és arcképét lásd: *Vasárnapi Ujság*, 1863. november 1. Kostyál Ádám. 1.

⁵⁵ A korabeli lapok is megemlékeztek, tudósítottak a nagygyűlésről. A Protestáns egyházi és iskolai lapok más újságok beszámolóira is hivatkozva írta: „*A hivatalos »Budapesti Hírlap« január 13-diki száma így adja elő a tiszántúli superintendens közgyűlését: »Tegnapelőtt jan. 11-dikén a helyi evangélikusok ezelőtt tiszántúli superintendensjébeni esperességek küldöttjei Debrecenben a kis templomban tanácskozás végett összegyűltek. Miután azok, noha egy cs. k. kormánybiztos által gyűlésük törvénytelenységére figyelmeztetve lőnek s szétosztásra felszólítottak, a tanácskozást mindamelltt is folytatták: a templomban történtek a kormánybiztos által egyszerűen constatirozottak s a törvényes lépések megindítása végett, az illető törvényszéknek fognak átadni.« [...] a sept. 1-ői nyiltparancs által eltörölt tiszántúli superintendens minden, néhány nap előtt retteggett megzavarás nélkül megtartotta gyűlését. 9 órákor – az istenitisztelet végződése után – így szól egy másik lap – a superintendens lakról a szomszéd kis templomba vezette a ft. superintendens a nála összegyűlt espereseket és segédgondnokokat, mely már annyira meg volt telve az egyházvidékek és*

A külföldi sajtó ügyeinkkel nagymértékben foglalkozik, sőt még egy olyan színes lap is (ráismersz-e) ki nem rég azt írta [német nyelven írt idézet] s e vadságon kívül több gyomorémelyítő dolgokat írt, most amellet, hogy gyakran hízeleg efféle kérdéseket is kockáztat [német nyelvű idézet]?

Én haza húsvét előtt aligha megyek – bár tanácsosabb volna Pesten nem lennem – de azért farsangolni sem igen fogok, legfeljebb egy magyar urak bálját nézek meg. Hanem készülök a státus-vizsgára, melyen minden előkészület mellett is reménylek egy oly óriási bukást, milyent még eddig nem értem.

Kedves anyádnak kézcsókolásomat, atyádnak, s minden hozzád tartozandóknak legmélyebb tiszteletemet légy szíves általadni, neked pedig minden jót kíván szerető rokonod,

Kálmán

Pest, 1863. április

Édes Vilmos!⁵⁶

Éppen most veszem azon gyászos tudósítást, hogy Couqui nagysám⁵⁷ szép vádligáiban ez idő szerint nem fogunk gyönyörködhetni, miután a sűgolyuktól a kakasűlőig minden hely előre el volt foglalva, csak kis mód van, ahogy még helyhez juthatunk – vagy felöltözünk nőnek s balettot táncolunk, vagy legalább statisztának csapunk fel, s a kulisz-

egy-egy házak képviselői és más minden rangú hallgatóság által, hogy a hivatalnokok számára is alig maradt egy kis szoros hely, megjelent e gyűlésre a kormánybiztos is egyenruhában. Főtiszteendő úr buzgó imával nyitván meg a gyűlést, előadá, hogy ezen ülés, mely az oktoberi gyűlés által rendeltetett el, azóta többször betiltatott s annak megtartása esetében a cs. kir. nagyváradi helytartóság őt teszi személyesen felelőssé. Felállott a megyei biztos is, s a magas kormány nevében felszólította hely. super. urat, hogy a gyűlést oszlassa el s a gyűlekezetet, hogy oszolja el. Tisza K. úr erre felállván, szavakat akart kölcsönözni a gyűlés egyhangúlag nyilatkozott azon akaratának, hogy megtartják a gyűlést; de biztos úr közbe vágott, kijelentvén, hogy az ő küldetése eddig terjedvén, ezennel távozik; mi mégis történt. A biztos eltávozása után a gyűlés háborítlanul folytatta tárgyalását. [...] Elhatározatott, hogy a hatóságok részéről történt beavatkozásokra nézve Ő cs. kir. Apostoli Felségénél panasz emeltessék, valamint a helytartóságot is kéressék meg, hogy az ilyenmű eljárásokat tiltsa be. [...] Különösen jellemzi e gyűlést, hogy bár az egyházmegyéből s egyes egyházakból ezer meg ezer ember gyűlt össze, soha higgadtabb, kenetteljesebb gyűlés nem tartott Debrecenben [...].” Forrás: Protestáns egyházi és iskolai lapok, 1860. január 20. A Debrecenben tartott egyházkerületi gyűlés. 92–94.

⁵⁶ A levélen nem volt dátum. A közölt időpont a fellépő művésznő Pesti tartózkodásából adódik.

⁵⁷ Couqui Claudia, a bécsi cs. k. operaház első táncosnője, Milánóban született. Bécs előtt a Párizsi Opera táncosnője volt. A *Színházi Látszó* írta „A ballethez Couqui Claudine k.a. megérkezett, s néhány nap óta buzgalommal tanítja a tánckart. E bájos művésznő „Szerelmes ördög”, „Gizella”, „Robert és Bertram”, „Katalin”, „Farsangi kalandok” című táncjátékokban fog fellépni. Ez utolsó egészen új nálunk. A közönség méltán nagy érdeklőséggel várhatja e ballet-művésznő fellépéseit.” *Színházi Látszó*, 1863. ápr. 06. 2. A művésznő első fellépése Budán, a Nemzeti Színházban 1863 április 8-án, az utolsó 1863. április 22-én volt. Forrás *Színházi Látszó*.

szák mögül leselkedünk, azt hiszem egyik sem megvetendő mód – melyiket választod?
A viszontlátásig minden jót,

Kálmán

Veszprém, 1865. október 1–15.

*Édes Vilmos!*⁵⁸

Utolsó leveledet sokáig válaszolatlan hagytam, miután ügyeim s bajaim s időmet tökéletesen igénybe vették. Megjártam azóta Megyert, Fehérvárt, Pestet és Veszprémet, némileg érdekelhetni csak ez utóbbi utam fog, s a ha megírom okát és végét – ismerve nézeteidet – nem hiszem, hogy eljárásom helyesléssel találkozék. azonban előre bocsátom, hogy nem messze fogunk állani egymástól, miután az esetet magam sem kívánom sem hőstettnék, sem hazafiúi érdemeim alfájának tekintetni. Felszólítottam ugyanis b. Fiath főispánunk által, csapnék fel tiszteletbeli főjegyzőségre a már részint újjá alakult, részint újjá alakítandó tisztikar között. A dolog jelen állásában én legkisebb vétket nem látok az elfogadás tényében, aktív hivataloknál sem, annyival kevésbé olyannál, mely nem egyéb tisztességes alkalomnál arra, hogy az ügykezelés gyakorlati oldalával megismerkedve kezdő ember haszontehetővé tegye magát a jövőre nézve, s e mellett tagadhatatlan, hogy első lépésnek nem csak megtisztelő, de tán előnyös is. Mindazáltal az ajánlatot ezúttal nem fogadtam el. Ezek után nagyon őszintének találhatod azon vallo-másomat, miszerint e tettet nem akarom honfi érdemek alfájának tekinteni.

Elnézve azon ellenvetésemről, hogy még a Schmerlingianusok⁵⁹ nagy s legszeme-
tebb része nálunk állásában van, mi azonban pár lét alatt többé nem leend, ha lemondási okaim gyökerére tapintok, az egész nem egyéb csupa kényelmi szempontnál. A vélemények meggyékben – mind amellet, hogy a konferencián mindent megéljeneztek – elágazók, s sok méltatlan gyanúsítások s más effélének vannak kitéve azok is, kik a nagy számú következetlen, szűr alól duzzogók által felültetve, valódi áldozatot hoztak belépésük által. Hál Istennek annyira függetlennek érzem magam, hogy meggyőződésemet ott hol helye van, szemükbe nem rettegek, de kényelmesebbnek találtam a dolgot, ha nem mint Cicero pro domo sna kell azt tennem akkor, midőn az állás természeténél fogva a közügy azt tőlem áldozatul nem kívánja.

Mindazáltal miután a főispán elválásunk alkalmával valóban váratlanul nálam hagyta a jogot bármikor nyilatkozni, nem lehetlen, hogy egy szép reggelen (ha már a tisztikar is jobban megtisztult) midőn magamat előle eléggé kidisputáltam, vagy még jobban meggyőződtem arról mit most is alaposan vélek hinni, hogy meggyékben ez utólagos ellenzék többségét nem tiszta hazafiság azon meggyőződés, melyet más

⁵⁸ A levél írásának dátum a tartalomtól következett, miután az 1865. évi követválasztásokat november 10. és december 11-e között tartották.

⁵⁹ 1861. nov. 5. – 1865. júl. 27. között volt Anton Schmerling államminiszter hivatali korszaka, így a korszakot kiszolgáló állami tisztviselők elnevezése.

megyéknél nem osztva is tisztelek, vezeti – belépek a provizóriumba azon hittel, hogy sokkal többet használhatok a hazának, ha akkorra midőn netán szüksége lenne reám, saját rovásomra megszerzek gyakorlati készütséggel lépek elő, mint hallgatva, vagy népszerűsítő üres frázisokat hangoztatva, s tétlenül várom az időt, midőn netán a választás reám esnék, s ekkor csupa hazafiságból halomra lövöm a bakot a köz rovására.

Ennyi, mit magamról újdonságképpen írhatok.

[---] ⁶⁰ betöltve újakat de a többire nézve a kezdő lépések megkezdettnek, s legközelebb a főispán járásonként tartandó tárgyban konferenciákat.

Enyingen három követ jelöltünk van, Kerkapoly pápai tanár – egyike államtudományilag legalaposabban képzett s legjózanabb gondolkodású férfiainknak – a szerencsétlen Festetich Pali és Cserki A választás eredménye valószínűleg a méltatlan Cserkit teendi **boldoggá**: Kerkapoly mellett az intelligencia tesz mindent mit tehet, Festeich pedig kit senki nem hívott – egy enyingi konferencián vallott oly kudarc után is, mely után föld alá bújtam volna szégyentől – így látszik erős rivállá fog válni versengések s mint már mindenfelé hírlik a korteskedésnek minden kigondolható alacsony neme által. Az országgyűlésbe csak nem lehet kedvéért szamarakpadját bevinni!? De hallgatók, most bár ezt nem hallja, van a rováson elég miért elnyerhetem hogy a szavazást szedő asztal mellett, hova balsorsom jegyzővé választtatott – valami részeg kortesével fejbe dobát.

A napokban Csallóközbe megyek nagyanyámhoz (NS Vallstein itat kegyetlenül Zámoly ellen – de maga sem hiszi, hogy valaki józanul reá szavazhasson) ezután mit fognak diktálni a körülmények, még magam sem tudom: de téged kérlek írj mielőbb, s addig is fogadd az őszinte jókívánatot mellyel marad szerető rokonod

Kálmán.

NS Döry Dénestől Pesten új leánykérési scenat hallottam felőled a Ginely háznál, mit [---] kíváncsi vagyok a nyilvános titok felől illetékes helyről felvilágosíttatni.

P. Bogárd, 1868. december 23.

Édes Vilmosom!

Veszprémben kevéssel távozásom előtt vett kedves soraidra csak most válaszolhatok. Miután a szép Velencébe, mint magam előre látónki ihlettel megjósolám, csak teljesülhetlen vágyaim szállanak, hazajöttem a karácsonyi ünnepeket családi körben tölteni. Azon kis különbséggel, hogy mielőtt az ünneplést megkezdtem volna, megfordultam Szekszárdon, hol a Magyary féle ügyben hagyatéki tárgyalás volt. Gyűlöletes ügy kétségbeesett törvényszék előtt – erről elég ezúttal ennyi, csak azt jegyzem

⁶⁰ A levélen kimaradt/levágták a felső sor.

meg az egészből, hogy Dunanan apóként⁶¹ téli gondolában ez idő szerint messze evezni nem igen élvezetes dolog.

Itthon az örökös eső üldöz, pedig hát ilyenkor a puszta különben sem valami mulatságos és ehhez még nekem Megyeren cséplésemet hátráltatja, hol jelenleg gőzgép dolgozik, melyről részben adtam a búzát anélkül, hogy újonnan gépemet felállítottam volna – de hát ezt most mégis így volt a körülményekhez mérve a legjobb mit tehettem. Emberi dolog bajjal élni a világot, tehát nyugodjunk meg. Hát a te utóbb említett peres és nem peres bajaid miként dőlnek el?

Most pedig békésebb dolgokra térek át. Mi Veszprémben heten⁶² mint a hét vezeték egyesülvén, anélkül, hogy a frigyét vérrel pecsételtük volna, a helybeli nyomdász kérelmére, új évtől kezdve egy lapnak megindítás⁶³ az egész szerkesztőségi kupaktanács vezetése alatt elhatároztuk, miután szerencsére sikerült megszabadulnom attól, hogy nevem mint szerkesztőé a lapra nyomtassék, s egyesség jött létre az iránt, hogy a felelős kiadó cége alatt közös erővel névtelenül dolgozzunk. Hogy a lap iránya mi lesz, azt félig meddig meglátandó a programból, minek megküldése iránt ma levél által intézkedem, egészen pedig meg fogod ismerni a néhány számát olvasod.⁶⁴

De eltekintve elvi irányától, minden esetre szándékunk a lapot beltartalom által oly polcra emelni, melyre egyéb vidéki lapok csak láterővel tekinthessenek fel, azért nem csak egyéb részeiről, de tárcájáról is méltóképp gondoskodván, többek mellett

⁶¹ Az első magyar operettek egyike, aminek bemutatójára 1861. január 17-én került sor Budán Dunanan apó Pesten című Offenbach kópia. Bemutatásakor botrányt okozott a darabban szereplő kánkán. A darabot magyarra Madarassy Pál, a főrendiház tagja fordította Tarnay Pál név alatt. Forrás: Magyar Színművészeti Lexikon

⁶² Ramazatter Károly (helybeli nyomdász), Eötvös Károly, Győry Vilmos, Udvardy Vince, Vadnai Károly, Csapó Kálmán, ?.

⁶³ Nagy László bibliográfiájában: *Veszprémvármegyei Közlöny*. Vegyes tartalmú hetilap. Veszprém, 1869. jan. 3–február. Megjelent hetenként. Szerkesztőség és Kiadó Ramazatter Károly. Kereszty szerint: Veszprém. XXIV. 1866. 1868. folyt. *Veszprémvármegyei Közlöny*. Az indulás idejét Szinnyi József 1869. január 3-ra teszi. Csak néhány száma jelent meg. Lásd: *Vasárnapi Ujság*, 1870. január 16. Szinnyi József: *A magyar hírlapirodalom 1870-ben*. 36. Lásd még: KERESZTY István: *A magyar és magyarországi időszaki sajtó időrendi áttekintése*. Budapest, 1916. 89. és NAGY László: *A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820–1956*. Veszprém, 1957. 195–196.

⁶⁴ *Budapesti Hírlap* tudósítása szerint „*VESZPRÉMBEN Ramazatter Károly kiadásában egy hetilap jelen meg minden vasárnap* »*Veszprémvármegyei Közlöny*« cím alatt. A szerkesztést egy több tagból álló társaság vezeti. Előfizetési díj egy évre 6 ft.” *Budapesti Hírlap*, 1869. jan. 09. 73. Egy másik tudósítás alapján: „»*Veszprémvármegyei Közlöny*« cím alatt újévtől kezdve vegyes tartalmú hetilapot indított meg egy több tagból álló szerkesztő-társaság. A lap célja a megye művelődési viszonyait helyes színben föltüntetni, törvényhatósági, egyesületi és társadalmi közéletéről gyors, pontos és hű ismertetéseket közölni, s az által a megye közönségét a megye egész területén történt nevezetesebb eseményekről értesíteni. A szerkesztőség – miként a fölhívásban olvassuk – nem akar a magasabb politikával foglalkozni. A lap előfizetési ára egész évre 6 ft. Kiadja : Ramazatter Károly.” Forrás: *Magyarország és a Nagyvilág*, 1869. jan. 17. 35. és *Pesti Napló*, 1869. jan. 10. 2.

(Győri Vilmos,⁶⁵ Udvardy Vince,⁶⁶ Vadnai⁶⁷) téged is nem csak rokoni bizalommal, de komoly képű szerkesztői üdvözzettel felkérlek, hogy szíves, igénytelen vállalatunkat szellemi erőddel támogatni, s e végből néha néha egy-egy rövidke novellát vagy más efféle tárcába alkalmas nem verseményes dolgot hozzám Veszprémben küldeni. A lap élete jégverés s mai elemi csapások ellen két évre biztosítva van, amennyiben mi megajánlván, hogy szellemi részének kiállítását teljesen magunkra vállaljuk, a kiadó szerződésileg kötelezte magát két évig nyerjen vagy veszítsen bár, minden körülmények között helyt állani. Így akarunk egy kis új életet lehelni a veszprémi társas és politikai világ sivár, borongó, tespedő körébe, s ilyen mulatságot készítünk magunknak a téli esték unalmainak előzésére. Egyúttal megsúgom azt is, hogy rendszer rovatom lesz a „Közgyűlési értesítő”, azon kívül időnként egy-egy vezércikk, mi jegy alatt még magam sem tudom, valószínűleg valami [egér rajzzal] ilyen féle díszes firmával.

Egyébként a télen tán néhányszor – rövid időkre fehrándulok Pestre, bár valószínűleg ritkábban mint előre terveztem, miután a lapon kívül egyéb okaim is vannak, többet tartózkodni a megyei székvárosban. Ezúttal 29-én megyek haza, miután negyedikén közgyűlésünk lesz. Most Isten veled, szíves válaszod elvárva, boldog új évet kívánok szerető rokonod

Kálmán

Veszprém, 1869. január 19.

Édes Vilmosom!

Végre valahára egy nyugodt órához jutottam. Mostanában nem csak dolgaim sokasodnak meg, de mi Veszprémben bámulatos dolog, a különféle magán mulatságoknak is – melyekben részint becsületből, részint jószándékból részt kell vennem – oly

⁶⁵ Győry Vilmos (Győr, 1838. január 7. – Budapest, 1885. április 14.) magyar evangélikus lelkész, teológus, író, műfordító, a Magyar Tudományos Akadémia levelező, a Kisfaludy Társaság és Petőfi Társaság rendes tagja. Bővebben: SZINNYEI 4. kötet 115–123.

⁶⁶ Udvardy Vince, Udvardi és báthi (Füle, Fejér vármegye, 1854. szeptember 6. – Zalaegerszeg, 1922. október 6.) Zalaegerszeg városi képviselő-testületnek a tagja, a zalaegerszegi állami főgimnáziumi tanára, Zala vármegye törvényhatósági és megyebizottsági tag, a zalaegerszegi ipartanodai bizottság tagja, a Zalaegerszegi Uri Kaszinó tagja, Zalaegerszeg város rendes esküdtje. Fivére Udvardy Ignác (1848–1920) zalaegerszegi felső kereskedelmi iskolaigazgató, lapkiadó. A szülei korai halála miatt Udvardy Ignác (1848–1920) bátyjával együtt Veszprémbe került nagybátyjához, Udvardy Ignác (1810–1874) veszprémi kanonokhoz, aki átvette a gyerekek nevelését. Udvardy Vince először a kegyes tanítórend veszprémi algimnáziumába járt, és később, a Szent Benedek-rend győri főgimnáziumában folytatta tanulmányait. Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Udvardy_Vince (Letöltés ideje: 2021. máj. 18.)

⁶⁷ Vadnai Károly, olykor Vadnay formában is (Miskolc, 1832. április 28. – Budapest, 1902. július 27.) író, újságíró, az egykori Fővárosi Lapok szerkesztője; a Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság tagja. Bővebben: SZINNYEI 14. kötet, 727–731.

hosszú sora állott elő, minőre már azt kell mondani, hogy sok a jóból. Sümegről a múlt szombaton érkeztem vissza, hol mint említém is, a püspök vadászatot rendezvén, innét Fiáth főispánnal együtt, mint egy heten hivatalosak, mind szépen megjelentünk. Hogy nem lőttem semmit, bár alkalmam lett volna, azt remélem bizonyítvány mellékelése nélkül is elhiszed. Azonban az esték igen kedélyesen folyván, ezek kárpótoltak a nap kín fáradalmi után. Megérkeztünk óta talán ma leszek azon szerencsés helyzetben, hogy aznap hajtsam nyugalomra fejemet, amelyen megvirradtam. Most azonban egy időre véget szakítok a tréfának, holnapután eltávozom Veszprémből és miután reményem van, hogyha véletlen közbe nem jön, hivatalos teendőim három heti távollétet megengednek, ez időt otthonom, kis részben Pesten szándékozom tölteni, hova ha számítom még nem csak f. hó 25-26-án oda is érek.

Hollósy bátyám leveléből értesültem, hogy a múlt a napokat te is valószínűleg Szekszárdon töltötted a pártküzdelmek színterén. Nekünk is van már sportban részünk és nekem kiválólag kijutott a minap. Nálunk addig a megyei pártok a személyes érdekek alapján voltak egyesülve és hol ez háborítva nem volt, a politika ritkán zsenírozott bennünket. Újév óta azonban itt is tömörülnek a politikai pártok hála Istennek, habár még néha kimutatják is a régi hálákat. Egy alkalommal már a főorvos választásnál győzött a baloldal, de valószínűleg lesz oka megbánni. A második erős csata a központi választmányban fejlődött. A jobb oldalról indítványban tétetett, hogy a választmány jegyzőivé Kőrössy rendes főjegyző és én választásunk. A baloldal rögtön reá elhatározta, hogy csak egy jegyző legyen, és az én legyek. Erre azután lón nagy vita és kiáltozás mintegy másfél óráig, melyben reám nézve csak az volt a kedvező, hogy az én nevemet mindenki kiáltozta, még Kőrössyét csak egyik fél, amíg végre a jobboldalt elhagyván a hit, hogy többségben lehessen, elkezdett állani a két jegyzőtől, azonban tagjainak felénél több a másik párthoz csatlakozva, mellém állott, így $\frac{1}{4}$ -nél csekélyebb kisebbség maradt Kőrössy mellett, részint az elvért, részint személyes összekötetésnél fogva. E ponton voltunk, midőn én nem kevésbé izgatott állapotban felállottam, s indokolván a két jegyző szükségét, egyszersmind kértem a harsány hangú honfitársaikat, hogy tekintsenek a köztünk fennálló kollegiális viszonyra is, és vagy válasszanak be mindkettőnket, vagy mentsenek fel engem is. Erre kaptam egy nagy éljent, egy elismerő nagy szósszal felébresztett dicitót legélesebb ellenemtől Rosostól,⁶⁸ s mindkettőnket egyhangúlag megválasztottak. Annyi bizonyos, hogy Kőrössy helyén rögtön beadtam volna a kulcsot, ezt saját pártfelei is legtöbben így mondták. De azért nem inseálnék a mulatságból másodsor én sem, annyival inkább, miután voltaképp a baloldali babérokra ez idő szerint nem vágyom, s ezzel a pártot nem is biztattam.

⁶⁸ Rosos István életrajzát lásd: FÖLDESI 2013. 222–226.

A német lapok azon híre, mintha atyám az enyingi kerületben jelöltül fellépni szándékoznék, teljesen alaptalan, annyi bizonyos, hogy ez idő szerint megválasztatása kétséget nem szenvedne, azonban ő már rég határozottan nyilatkozott, hogy semmi esetre nem fogná elvállalni. Annyival inkább, miután ez esetben egzisztenciánk érdekében nekem kellene a nyilvános pályától visszavonulni, mit éppen nem akar.

Lapunk még mindig nagyban küzd a kezdet nehézségeivel, a hétfejű szerkesztőség minden tagja nagyon el van foglalva és tárca cikkek novellák csak ígéretnél vannak, és mi oly mellőzhetetlen szükség, a különféle lapokat kérő gondoskodás miatt csak most kezdjük kapni.

A politikai rész teljesen kettőnk vállaira nehezül Eötvös Károllyal, és miután még vidéki levelezőink tollukat hegyezik, változatosság kedvéért még azt is magunknak kell írni, a mintán Züllei magam torzsalkodásait olvastad is. Egy hónap alatt azonban hiszem, hogy tán rendbe jöhetünk. Fő nehézség a politikai rovatokban az, hogy a lap pártállást nem foglalhat, merre akkor eo ipso [a tény] megbukott, $\frac{9}{10}$ részét a példányoknak azonnal visszaküldenék, márpedig párt szemponton kívül értekezgetni, vagy tényeket szárazon regisztrálni, de mégis úgy, hogy ne altassanak, kissé kellemetlen iskolai gyakorlat. Valahányszor íráshoz fogok, mindig elmondom, hogy Beatus Ille⁶⁹ qui pervene negotiis eo,⁷⁰ de ennek is meg kell lenni.

Leveled folytán megízentem a kiadóhivatalba, hogy a lapot csak küldjék.

Egyébként a fentebbiek folytán reményem lévén, hogy a napokban láthassalak, mielőtt a papírból ki fogynék, minden jót kívánva, maradok szerető rokonod

Kálmán

Levélrészletek menyasszonyához, majd feleségéhez, Fromm Mariskához

Pusztá-Bogárd, 1883. április 12.

*Kedves jó kis Angyal!*⁷¹

Csaknem félek tőle, hogy kérkedőleg fogja fejecskejét rázni, ha kimondom, hogy az a 12ik levél, melyet ma reggel írok, hogy délután közvetlenül beküldjem a postára, pedig úgy van. Van közöttük az igaz két „b. n. n. k.” is névjegyem, s egy szállás rendelés fehérvári vásárra de a többi azután levél.

Jánosinak mindkettőnk nevében, azután Bezerédinének, Idának értesítés ugyan azon tárgyban, (cipésznek – tudja miért) vasárosnak a pótlólag szükségesnek kítűnt

⁶⁹ Beatus Ille Eötvös Károly írói álneve.

⁷⁰ Boldog aki dolgozott vele, megérkezett.

⁷¹ A borítékon: Fromm Mariska kisasszony Önagyságának, különös tisztelettel. Budapesten, IV. Aranykéz utca 6.

vaspléhekért – nyergesnek, kerti dolgok miatt, s végre Nagy Riza sógorasszonynak, kinek családi megbízásból írott levelét hazaérve itthon találtam két fontos értesítéssel; az egyik, hogy Pongrácz⁷² f. hó 8-án megesküdt az ő Marcsájával,⁷³ s elutaznak – a másik, hogy hogy – no ez bármily heterogén természetű amattól, még sem lehet tagadni némi összefüggést – a mi szakácsnénk meg van fogadva, s május 1-től dispositóra áll „Az illető persona azt hisszük megfelel rendeltetésének, középkorban lévő asszony, többnyire előkelő helyeken szolgált; Békásyéknál, Zichi Pauliné-nál Palotán, Bibóéknál stb honnan jó bizonyítványai vannak.

Állítása szerint otthonos a szakácsművészetet és a háztartás minden nemében s minden szépet és jót ígért.” Így szól róla a krónika.

Mint ezekből kitűnik, szerencsésen megérkeztem s gyönyörködtem a szép csendes esőben, melynek ugyan, bár igen hasznosnak ígérkezik, sokkal jobban örvendtettem volna két nap múlva – hanem így is jó.

Hogy szerencsésen megérkeztem, no az igaz de azért csak még is megírom azt is, mily alakban nyilatkozott az a szerencse; mert hát ilyen még nekem sem gyakran jutott az életben.

Először is, táviratomat, hogy a kocsis várjon meg az esti vonathoz, olyan sietve expediálták Pestről, hogy éppen oda ért Lepsénybe félórával később, miután már az én kocsisom hiában kérdezősködvén – elmaradásomat látva távirat után, elpályázott haza.

Este azután az eső ugyan esett de azért 8 órára kaptam egy parasztfuvarost, ki vállalkozott, hogy elvisz Enyingig – esetleg haza. 9-kor Enyingre érve Kenessey Miklóséknál⁷⁴ már éj borult a róna tájra, setét volt minden ablak, elnyugodtak az úrban – a tyúkokkal. Nem akartam őket felzavarni s neki bátorodva az eddigi siker által folytattam utamat haza. Az az, hogy bele az egyiptomi setét éjszakába.

Ezt már nem írom le olyan hosszan, mint történt, a végére megyek egyenesen a ¾ órai útról pontban 1 órakor éjfél után szakadó esőben leszálltam a hát előtt a kocsiról; -hála Istennek ép nyakkal s minden utólag is bekövetkezendhetett baj nélkül de azért ezt együtt nem fogjuk utána csinálni.

Most azonban abba kell hagynom mert idéznek (az asztalhoz), s délután azonnal indul a kocsi a postára; folytatást tehát legközelebbre hagyom addig csak azt kérdem, miként van az én jó kis egyetlen angyalkámnak egészsége; veszi-e az orvosságot s

⁷² Kenessey Pongrácz (1839. ápr. 23. – 1924. aug. 30.), apja Kenessey Antal, anyja Csapó Franciska Anna.

⁷³ Felsőbüki Nagy Mária

⁷⁴ Kenessey Miklós (Szilasbálhás, 1850. ápr. 24. – Balatonkenese, 1925. szept. 8.), apja Kenessey Antal, anyja Csapó Anna. Felesége Nagy Paula (1853–1886), akivel 1878. január 31-én házasodott meg Veszprémben. Második felesége Komkoly-Thege Irén (1840–1914), akivel Budapesten kötött házasságot 1888. január 6-án, míg harmadik felesége Nagy Teréz (1850–1927) volt, akivel 1918. október 15-én kötött házasságot Balatonkenesén. Forrás [https://familypedia.wikia.org/wiki/Mikl%C3%B3s_Kenessey_\(1850-1925\)](https://familypedia.wikia.org/wiki/Mikl%C3%B3s_Kenessey_(1850-1925)) Letöltés ideje 2021. febr. 23.)

arra kérem, hogy hatásáról minél sűrűbben értesítse azt, ki csak magára gondol s ki most ezerszer és ezerszer csókolja, mind a síríg igazán szerető

Kálmánját

Bogárd, 1884. május 19.

Kedves Angyalom!

Most vagy egy órával ezelőtt értem vissza Veszprémből, illetőleg ma reggel csak Enyingről hova az este ½ [---] kor jutottunk Miklóssal, miután bizony a tegnapi reggeli indulásból semmi sem lett, mert Pongráczék világért el nem eresztettek, s az ünnepély díszét el nem engedték. Pedig hát ezt az utóbbit jó lett volna otthagyni, mert a többi különlegességek mellett 8 üveg pezsgő esvén (5 férfi volt) áldozatul, minden az ivásban való cigánykodás mellett, én is olyan katzenjammert vittem Enyingre, milyent nem kívánok ellenségemnek sem. Különben jól ment el a nap, s küldtek magának is mindenféle jókívánságokat, s ittak egészségére. Ott voltak Miklós, Móric, Nagyék, Kopácsyék és a fia Purgli Sándor.⁷⁵ Kedv volt megfelelő a nap örömének és az elfogyasztott burgundi, sághy, [---] és pezsgőnek a badacsonyi muskotály és kéknyelűvel együtt.

[---] tegnap délelőtt egy rövid látogatást tettem [---] Csipet és Gyulánál. Ott volt Bezerédj is, de az Öreg nélkül. Természetesen vége-hossza nem volt a kérdezősködésnek, mindnyájuktól külön, s az Öreg nevében is ki mindég Veszprémben keresett felőlünk, illetőleg felőled hírt, de soha sem talált. Bezerédj azután excizálta, hogy a gyermek miatt nem jöhettek eddig, most azonban nyárra az egész [---] jelentkező előre látogatásra. Egyébként a Kuthy gyerekeknek szerencsésen sikerült megosztzkodniok Gyuláékkal, úgy hogy az ő vagyonuk teljesen és részetlenül megmarad.

Haza jövet Kenesén, pihentetőre, egy rövid látogatást tettünk Jánosi Gusztinál az új házában, hol ő éppen künn volt. Nagyon örült, nagyon szívesen látott bennünket, s

⁷⁵ Purgly Sándor 1855. január 18-án született Kőkúton – Somogy megyei kisközség –, édesapja id. Purgly Sándor, édesanyja Békeffy Alojzia voltak. Alap és középfokú iskoláit Somogy vármegyében végezte, majd Budapesten közgazdasági egyetemre járt – doktorált is –, a századfordulóra elismert pénzügyi szakember lett. A politikai életbe korán bekapcsolódott, Somogy megyei országgyűlési képviselőként Tisza István legközelebbi, bizalmi köréhez tartozott. A XX. század elején költözött Szabadkára, miután elvette Mukics János egykori polgármester lányát, Leonát. A szabadkai takarékpénztár igazgatójaként tevékeny részese volt a város életének. 1910 júniusában Bezerédi István szabadkai főispán halála után kérték fel a főispáni tisztségre, amit elvállalt. Ezután politikai karrierje fokozatosan ívelt felfelé, egyre több tisztséget kapott Bács-Bodrog vármegyében. 1913. április 1-jén Baja város főispánja lett, majd 1914. szeptember 29-től Bács-Bodrog vármegye és Zombor város főispáni teendőit is ideiglenesen ellátta. Visszavonulása után Purgly Sándor nem szakított azonnal a közigazgatással, bár már aktív szerepet sem vállalt. Visszavonultan élt Szabadkán, Lepsényben és Budapesten, ahol vásárolt egy lakást maguknak. 1925. március 27-én hunyt el Budapesten, Lepsényben temették el.

Forrás: https://mnl.gov.hu/mnl/bkml/multbanezo_12_6 Sarlós István: A főispán búcsúja. (Letöltés ideje: 2021. 04. 15.)

meg is mutogatta a rezidenciáját, áll pedig ez 2 zage [félszoba], két szobából a földszinten, s ugyanannyiból az emeleten.

Most már aligha vesznek róla, udvarán azonban a fenyői, melyeket a télen ültettek, gyönyörűek, s kilátása egyike a legszebbeknek a Balaton mellett.

Haza érkezőm itthon találtam várva várt kedves leveledet, szállítólevelet, receptjét. Valahogy módját értem, hogy még ma valahogy hazarendeljem a ruhákat, mi ugyan ma nem lesz éppen könnyű dolog, de majd azért valahogy tán csak megesik. Holnap készülök, ha lehet, Ozorára menni, honnét dávával biztattak.

Tegnap jött meg Dégre Festetics Pál⁷⁶ feleségétől, hogy végképp itt telepedjék meg. Bérlői banderiummal, koszorúkkal [---] fogadták, este pedig fáklyás zene volt, melyen Pichard szónokolt, s állítólag ide hallott az éljenzés. Azonban ha igaz, mit Veszprémben hallottam, nem nagy örömük telik a dictióba, a grófné nemrég Bécsben elesvén, a malőr teljes lett.

De most az a hír, hogy kész odaát az ekéd, tehát hagyjuk máskorra is valamit, csak még azt a készlet pusztit küldöm el fritiben forrójában, s azután [---] minden jót kíván a te igazán szerető férjedet.

Kálmán

Balatonfüred, 1888. november 24.

Édes Feleségem!

Tegnap este, midőn leveledet kaptam, még azt hiszem, hogy e sorokat Örzi viszi magával holnap. Miután azonban neki nem szóltam indulás idejéről előre semmit s ma azzal lepett meg, hogy Micinek⁷⁷ minden ruhája rendtelenségben van, nem lehetetlen, hogy e sorok megelőzik Örzsit, ki így talán csak kedden megy, akkor azonban unwieden[---]⁷⁸

Leveled folytán gondolkodtam ugyan, hogy valljon ebben a keserű világban nem volna-e jó legalább utólag Rézi nénédnek igazságot szolgáltatni de miután éppen 20-án nyertem meg egy felem részére a gyermektartási keresetet, s most vagyok egy másik delhölgy javára megindítandó a másikat s ezekből látom, hogy biz az ilyen, a rajtventen(?) férfiúnak drága multság, hát csak jobbnak látom épen elküldeni, hogy dajkáljon téged Nusival⁷⁹ s ezáltal véget vetni köllöned a konyhatraccsnak.

⁷⁶ Tolnai gróf Festetics Pál (1841. ápr. 25. – Budapest, 1924. máj. 07.) hitbizományi birtokos, belső titkos tanácsos, császári és királyi kamarás, főkamarmester. 1883. október 20-án, Malackán feleségül vette erdői gróf Pálffy Franciskát. Gyermekük nem született. A kastélyt övező park tavanak szigetén álló, hollandi ház nevű különleges épületet 1891-ben, egy korábbi épület helyén emelték Festetics Pál idején.

⁷⁷ Mici, vagyis Csapó Mária

⁷⁸ Viszonzatlan – vagyis nincs válasz.

⁷⁹ Nusi, vagyis Csapó Alexandra

Elteltekintve azonban ettől, megpresentöltelek volna a leánnyal régen de még én itt rendezkedtem s egyszersmind az irodát megnyitottam, mama pedig Bogárdon pakolt, s a gyermeket Veszprémben hagytam, addig lehetetlen volt azért. Most pedig minden igyekezet mellett lehetetlen volt azért mert csak két cseléd lévén, melyek egyiket Micike fogja igénybe venni, ha mama helyrerakodása alatt Örzsit Mici mellől elbocsájtom, vagy magammal kellett volna dajkának lennem, mire rá nem érek, vagy felfordult volna reám a lakás, mihez sem magamnak kedvem nem volt, sem irodámra tekintettel nem engedhetem. Most már azonban annyira még is van a világ, hogy ha a ruhákat rendbe hozza, s Katinak a szükséges oktatást – mit az eddig meghallgatni nem ért rá – megadja, indulhat s erre számíton a keddig hátralevő két napon.

Mici eleven, jókedvű, kedves, okos, jó, piros, kövér, húsa kemény mint a gumilabda, étvágya is van, kap is eleget s egészsége rendben van, kúszik mikor kell. Ha Nus-sit, kiről azután kérdésed fejében nekem semmit sem írsz, hasonló állapotban hozod meg, hálát adok Istennek.

Mi magamat illet, nekem bizony eddig nehéz napjaim voltak, mert innét is még jó ideig egy lábbal Bogárdon, ott mint a vonulós zsidó aprólékot mixed-pikles érzéketekével(?) foglalkozni, szülőimet a megmozdulásba belevinni, itt magamat, irodámat berendezni, tanulni, ismerkedni az új pályát megkezdeni, közben közben mindig egy pár kocsi göncöt kapni, mely jövő rendezésre de azonnal is berakásra várt, konyháról, cselédéről gondoskodni, fával, koksszal, kályhakkal vesződni. Bármilyen kezdetlegesen, de még felekkel érintkezni, ügyeket studiózni, folyamatba tenni, az örege[---] végre idekapni, új felfordulásba jönni s mindezt úgy rendezni, hogy egyik a másik mellett megférjen, időből kikerüljön – bizony minden magára hagyott embernek olyan mulatság, hogy no! Hála Istennek egészséget adott hozzá.

Ma már látszólag, de némileg valóságban is könnyebben vagyok, irodám legalább teljesen rendben, a házi gondok nagyobb részétől felmentve vagyok s a lámpaláz nagyobb részben legyőzve. De hát van sok-sok, ismételni s újratanulni valóm. Az egyes ügyekkel is természetesen még most sokkal több gondom nincs mit megérdemelne s később megkívánnának, s e mellett a távolabb eső ismerkedéseknek még csak kezdetén vagyok, itt pedig a társaságot kultiválnom kell. Nehéz, nagyon nehéz az időt kellőképp beosztani, hogy mindenre kikerüljön. de hát mégis csak kikerül s bizalommal nézek a jövőbe, s a nélkül, hogy szükségét látnám, hogy parasztnak nézzem a paraszt, azt hiszem nem kell Fenyvesihez⁸⁰ mennem privátra., hogy az emberekkel banni megtanuljak. És ez az állapot teszi elviselhetővé az életet, tartja fenn kedélyemet s szabaddít meg a sötét eszméktől, melyek családi nyomorúságomra gondolva lelkeket mégis gyakran megtámadják.

⁸⁰ Fenyvessy Ferenc (Eger, 1855. szept. 09. – Budapest, 1903. jún. 03.) 1898-tól Veszprém vármegye főispánja. A levél írásakor 1881-től 1894-ig az ugodai választókerület országgyűlési képviselője.

Hát ez a dolog mégis csak égeti agyamat, hogy többet ne mondjak, s ennek van az a szerencsétlen vége, hogy nap nap után nem hogy tisztulna, de ha egy kis világosság dereng is percekre, sűrű nehéz vád váltja fel azonnal.

De hát miért is tévedtem erre a témára, melyet kerülni akartam? Ha de, utolsó pesti beszédeink után nem érzed szükségét annak, hogy addig is míg családi életünk megtépett láncait úgy ahogy összefoltozhatjuk, a távolból is minél sűrűbb érintkezésben közösen érdeklő dolgokról fesztelen bensőséggel írt sorokban keress magadnak s kívánj szerezni nekem megnyugtatót, s kívánd kitölteni azt az űrt, mely gondolkozásmódunkat már is s ez most szükségképp szétválasztja, hogy majdan csaknem idegenül találkozunk. Hanem ahelyett – ha nagy keservesen elszánod magadat egy levél írására, melyet nem közvetlen jelentkező szükségéid diktálnak, teszed azt a „haszontalan írka firkát”, oly lamentációval mintha az adóhivatallal volna valami kellemetlen dolgod, s hogy előre elejét vedd, nehogy még a télen megkívánjak, vagy várjak egy levelet, akkor én úgy is könnyen megbecsülhetem az elröppenő élő szavak értékét s tisztán láthatom a jövőt, kár a szóra!

El is égetném e sorokat, s csak izenetképpen küldeném Örzi által azt, miképpen – s szükséges ha még is valami nem biztatna, hogy nem mind rozsdá, mi nem fényes, s az ilyen nyilvánulásokat nem igyekezném még mindég külső egészségtelen befolyásoknak is tulajdonítani. Így azonban, mellőzöm most már ezt a pontot s áttérek egyebekre s ezek közt először egy kérdésedre.

Ellene volnék-e, hogy festeni tanulj?

Ha a kérdés csak ebből állana, minden vonatkozás nélkül, röviden azt felelném, örülök rajt, ha ez neked szórakozást s időtöltést szerez. Miután azonban az élet nem abból az öt hóból áll, melyet jelen viszonyaink szerint így magányban töltend vagy – nézzük a dolgot közelebről.

Mi lenne célja? Kenyérkereset? Tehetséged, hivatásod kérdését mellőzöm – megengedem – mellőzöm azt is, hogy művészet, mely a kenyérkereset kitűzött céljával kezdetik szerintem valaminő mesterséggé ige, valódi művészetté soha nem fejlődhetik, s akkor egy csinos bolt címért fizetnek ugyan 20-30 frotot is tán, vagy ugyan annyit egy csinosan festett szoba faláért, de arcképpért 2000 frotot al[ig]. Mellőzöm azt is, hogy bár fiatal vagy, teljes siker reményével megfelelő lelkesedés s nem anyagi cél mellett is, még is a kezdet legalább kissé késő volna de először mint személyes akadály megemlítem a te constructiódat, mely a sikerig semmi esetre sem nyújtana erőt s kitartást, azután pedig az hogy öt hónap alatt az előtanulmányokat sem lehet levegézni, mind ezeket pedig csak a gondolatra önmagában mely úg[yis] is azt hiszem kín.

Vonatkozataiban egyszerűen és határozottan nemmel k[ell] felelnem és pedig először a kenyérkereset indokából, melyet magu[---] felvetettél, miután ezért nincs szüksége. Midőn én keresek s te segítséget kapsz hazulról, nem annak van szüksége, hogy az új [---] kereseti forrás után szaladj, hanem hogy takarékos és megelégedett tudj lenni. Ha én már nem leszek, akkorra lesz vagyon, mely az előbbi feltételek mellett

akkor bőven biztosít, míg ha bele lovalod magad a művészi pálya ragadós gondolkozása s igényeibe, a teljes siker nélkül, mely legalábbis nem biztos, vagyonoddal is tönkre mész.

Azután pedig nemet mondok, mert te anya vagy és feleség. Gyermekeinknek, leányunknak, kiknek az anyai gondra s nevelésre s pedig józan nevelésre elsős sorban van szükségük, s joguk, lassankint abba a korba is jönnek, midőn már ennek életükre kiható nagy fontossága van, s meg fognák köszönni neked idővel, ha te [---] lótv futva s otthon ecseted mellett pizmogva, [xxxxx] s más idegenekre ruháznád tiszteted, majd nem szervezetedhez illő munkában kifáradva s igazgatottságtól türelmetlenül csak zsémbelésben s szeszélyeidben lenne részük.

Férjed gondolkozását a családi életéről azt hiszem ha előbb félre értened is, az utóbbi idők óta eléggé ismerheted s azért ha már erről tudsz, a fentebbiekkel összeveted, nekem tovább nem kell a tárgynál időznöm. Csak az odáig vezető útra nézve teszem magadnak azt a kérdést mit gondolsz, a szakításra való elhatározás nélkül eltűrhetsz-e én, úgy magamra mint reád s hírnevedre való tekintettel azt, hogy te most egyedül járj, s időzzél azokon a helyeken, melyeken e célból kellene? És kívánatomat találhatnám-e, hogy te a te imprenituábilis természeteddal s idegen hajlamaiddal magadat azon körök gondolkodásmódjába beleélve jöjj haza a bfüredi ügyvéd szerény viszonyaiba családi életet csinálni?

E pontnál nem mellőzhetem, hogy Rózával⁸¹ való barátságodra egy megjegyzést tegyek. Nincs ellenemre, hogy Jókaiékkal jó lábón maradj, s ezért a télen által Rózát egyszer vagy esetleg kétszer visszalátogand, de megengedj ha, midőn én Rózának gondolkozását s hajlamait leánykorából általad ismerem, ez alapon elégnék látok nőm számára midőn az tőlem távol él Rózával az asszonnyal annyi érintkezést az ott eset[leg] található művészi körökből pedig nem kívánok semmit. Annál kevésbé kívánhatom pedig vele a célba vett kebelbarátságot, s a Jókay ház sűrű látogatását.

Még egyet édesem. Ha ezután mindezt zsörtölődésnek ve[szed] mely ürügyet szolgáltatson arra, hogy tőlem elzárkózzál, akkor úgy is mindegy de akkor is kötelességemet megteszem. Ha pedig úgy veszed mint venni kell, s mint mondva van, s jó szívvel fogadod, akkor megértjük egymást, s célomat értem.

Te gyönyörködöl azokban a fecsegésekben, melyeket férfiak s nők családi viszonyunk felett hallatnak, s mint látom vel[em] szemben is megengednek maguknak. Megengedj, de ez s különösen a te e tekintetben való viselkedésed engem nem gyönyörködtet.

⁸¹ Jókai Róza (Pest, 1861. febr. 19. – Budapest, 1936. jan. 28.) magyar festő, író. Laborfalvi Róza unokája, Jókai Mór fogadott lánya, Feszty Árpád felesége. Jókai Mór 1886. november 20-án vesztette el nejét, Laborfalvi Rózát, s ettől kezdve fogadott leánya (Laborfalvi Róza unokája), Jókai Róza (Benke Róza leánya) házában élt.

Hogy az asszonyok zilált családi életéről szemedben fecsegjenek, annak vagy az a jele, hogy úgy tűnhetsz fel előttük ki[nek] az már kellemes, s ekkor én megköszönöm legalábbis azt a véleményt, melyet rólam joggal fognak táplálhatni, midőn ismét együtt leszünk, s esetleg a te véleményedet is. Vagy pedig földre vannak vezetve hamis álláspont által, melyet te elfoglalva álszégyenből valóságos szégyenbe esel.

Míg azt kellett hinnem, hogy válást akarsz előkészíteni, addig ennek nem volt előttem jelentősége. Amely napon azonban ezt félreértésnek nyilvánítottad, erre nézve csak két út áll előtted, vagy úgy viselkedni, hogy e kérdést ne merjék előtted szellőztetni, s a netán emelkedőszót elnyeletni, vagy egyszerűen azt mondani, mit valónak állítasz, tehát az igazat, hogy szereted férjedet, s [---]ig való külön lételünk anyagi nehézségek által előidézett kényszerűség, mely azonban biztos terminusra megszűnnek, s ez időt alig várod ha ehhez képest viselkedel is, akkor sem Fenyvesi, sem más nem mer előtted férjedre bírálatokat megkockáztatni – mi ha nem első lépés ahhoz, hogy többet is merjen, minden esetre olyan vélemény kifolyatta, melyet neked megengedni nem szabad – sem az asszonyoktól nem fog mindkettőnknek hátad megett kétszeresen kijutni az miben bizony nincs mit gyönyörködni.

Ezek után édesem, rajtad áll ezeket figyelembe venni, vagy nem, oly szempontból fogni fel minő éppen hajlamaidnak megfelel, rajtad áll hetenkint legalább egyszer írni – de csak jó kedvvel – Nusiról, magadról, viselt dolgaidról, a körüled történekekről, rajtad áll nem tenni, én alkalmazom magamon, amilyen lesz a jó nap, olyan a fogadj Isten.

Lehet, hogy te mindenre ismét azt fogod mondani professzorkodás s erre dühbe jössz. Ám legyen de hidd el nem úgy van, semmi sem ellenkezik természetemmel se jobban mint az csak miután eddigi tapasztalatom szerint az mindég feltétlenül rosszul ütött ki, mit az [...]

[A levél többi oldala, és a befejezése hiányzik]

Veszprém, 1893. április 13.

Csapó Kálmán

köz- és váltóügyvéd Veszprémben

Édes Cziczám!

Bár milyen keserves legyen hosszú távolléteket, tegnap örültem, hogy nem voltak itthon, csúnya tűz volt.⁸² Azt hiszem a mai lapokban előbb veszel róla hírt, mint levelemből. A Cserháton ütött ki, s a veszett széllel nem került bele több $\frac{3}{4}$ óránál három utca teljesen lángokban állt. Sőt már a Búzapiacon is égtek a házak. Este két

⁸² A Veszprémben 1893. április 13-án kitört tüzről minden helyi és országos lap is beszámolt. A város polgármestere, Kovács Imre felhívással fordult az ország lakosságához segélyekért is. Lásd pld. *Budapesti Hirlap*, 1893. ápr. 15., *Ország-Világ*, 1893. ápr. 14.

órákor azután már a palotai útnak közepétől éjszak felé ameddig csak a köröszt utcák tartanak, s keletnek ki a város végéig mi éghető volt, romban állt, s a falak között mint katlanban égtek a lehullott tetők, délről abból a sorból melynek másik fele a Búzapiacra néz, Szabó Imréékkel szemben két kis ház maradt, Szabó Imréék során pedig csak Békásiné háza, Cseresnyésé, s a posta állott egymás mellett, mik meg is maradtak. Csakhogy a Békási házban Szabó Imréék lakásán, a piac túlsó feléről a balkon ajtó alatt belobbant tűztől meggyulladt az ebédlő belől, abban minden elégett, s a háza is, melyet kívül a cseréptető megvédett, alig lehetett ettől a belső tűztől megmenteni, pedig így ez a ház mentette meg nem csak a mellette nyugatról levőket, de valószínűleg a Szabadi utcát, s környékét is. Mert ettől keletre mintegy tőzsomszédban az öreg Kecsek háza égett, s amellet a Nagyvázsonyi Uradalom épülete a kertjében lévő 4000 méter cser hasábfával, mely még valószínűleg most is ég. Azt hiszem, a rengeteg paráznak mely még a romok közt mindenütt van – eloltása a mai s holnapo napot igénybe veszi. Ha a szél, mely a városon alul félórai gyalogjárón túl lévő kazalakat is felgyújtva a kivitt üszkökkel, megfordult volna, a fél város leéghet. Szerencsére azonban megtartotta irányát még mára is arra merre többé nincs mit pusztítani.

A lángtenger közt egy-két cserépszindölyös ház volt, az megmaradt, sőt oldalvást a tűz tovább terjedésének is az ilyenek vetettek gátat. Benkő pintér cement tetős háza pedig olyan helyzetben minőben csak egy beégett szobában lévő wertheim cassa lehet, épen maradt meg. Ma még nem voltam kint a szobából – úgy hiszem 130 körül lehet a leégett házak száma.

Ennyit erről, most áttérek leveledre, melyet most hozott a reggeli posta. Hát az bizonyos szomorú állapot, de amondó vagyok, mint már írtam is, hogy azért az őszig várakozásban így még sem élhetünk, s azt hiszem, hogy ha másként hamarjában nem sikerül a dolog, addig míg nyugodtan s megfelelően ellehet intézni a kérdést. Jó volna, ha a gyermekek mellé elhoznád a Frankázt vagy hogy is hívják azt a kisebbik német lányt – s addig taníttatásukra valami népiskolai tanítót vagy tanítónét. Ha azután Mamzel kerül, akkor a német lány vagy visszamenne, vagy helyettesitené Julit, kivel úgy sem remélem igen, hogy a frájla segítségével elestével soha boldogulj.

Ha pedig nem jön, mondhatom, hogy azt a két kövér tulkot meg már húsvét előtt elkezdem hizlalni, már vasárnap este, azután kapok a soványakhoz, melyeket Guszti ma vett.

Péntek van, a bölcs tanácskérők mozognak, tehát, Pá

Puszi, Kálmán

Dátum nélküli levél (1895. jan. vége)

Csapó Kálmán
ügyvédi irodája Veszprémben

*Ides Kőkem!*⁸³

Bizony-bizony már nem nem tart ki, ha holnaputánig sem lesz valami, egyszer azt veszed észre, hogy én is ott vagyok várni.

Egyébként most csak azért írok, mert itt is van friss újság.

Hát a táncpróbái afférnak folytatása [van]. Tegnapelőtt az esti vonattal valahonnét [megérkezett Freistädttler,⁸⁴ s még az este segédeket küldött Szélesihez.⁸⁵ Ez tudomásul vette a [---], s tegnap reggel neki is voltak segédei, ezután feleltek, hogy kész elégtételt adni, de mondják meg az okot, miért? Fr[eistädttler]. Újabb váltás után is okot nem adott, hanem felhatalmazta segédeit, hogy ha az ok megnevezése nélkül nem verekszik, nyilvánítsák nevében gyávanak. Ez, miután Sz[élesi]. így elégtételt megtagadta, meg is történt, s ezt a segédek írásba foglalták, s kiadták Fr[eistädttler].-nek, s azután ittak rá a Koronában nagy áldomást pezsgóval. E közben azonban megérkeztek Sz[élesi]. Segédei s a gyáva vádért kihívták Fr[eistädttler].-t mit az el is fogadott, s már d. u. 5 órakor megtörtént az ütközet a Kopácsi Kaszárnyában – kardra a végkimerülésig.

⁸³ Kőkem=kölköm, vagyis gyermekem. Az utóbbi leveleket már lányaihoz írta.

⁸⁴ Akit a levélben Csapó Kálmán említett, ő lovag köves-gyúri Freistädttler Jenő tart. huszárfőhadnagy, a „pasa”, aki csak azért tért át a muszlim hitre, hogy több felesége lehessen. Csapó Kálmánnak a levél írásakor – 1891-től – már Veszprémben volt az irodája. Freistädttler Antal 1892-ben váratlanul meghalt, Vilmos fia elmebaj miatt intézetben volt, 1890-ben halt meg. Meg kell említeni a család vagyonát megalapító lovag köves-gyúri Freistädttler Antalt (1813 – Tótvázsony, 1892), a legnagyobb Balaton környéki földbirtokost. Hatalmas birtokát, melynek középpontja Kövesgyűrpuszta volt, ötezer katasztrális holdra, vagyonát 17-18 millió forintra becsülték. Birtokai többek között Tótvázsonyban, Szigligeten, Hegymagason és Böszénfán voltak. Szeszgyárat, szarvasmarhatelepet létesített, Tótvázsonyban pedig húszszobás kastélyt építtetett. Beszállt a Veszprém környéki és a Tapolca környéki vasút kiépítésébe, emellett Kaposvár városfejlődésében is komoly szerepet játszott. Birtokai környezetét fellendítette, jószívúsége és bőkezűsége miatt állítólag cselédei is szerették. Jelentős adományai közé tartozott „a vagyontalan leánygyermek házias neveltetésére és kiképzésére Kaposváron alapítandó Mária Valéria főhercegnő nevét viselő intézet” felállítására a vármegyének adott 10 ezer, mások szerint 15 ezer frank. Erdemeiért még abban az évben Ferenc József-rendet, 1873-ban pedig a Vaskorona-rend harmadosztályú lovagi címét kapta. Amíg élt, a húsz árva lányt nevelő intézet zavartalanul működött. Ő adományozta a kaposvári zsidó temető területének kétharmadát kitevő 4,5 hektárt is. Bár ő a tótvázsonyi temetőben nyugszik, feleségét, Freistädttler Antalné Schaffer Annát (1822–1896) és egyik fiát, lovag köves-gyúri Freistädttler Vilmost (1853. okt. 30. – 1890. márc. 09.) a zsidó temetőben temették el, ahol sírjukat egymás mellett álló fekete márvány obeliszk jelzik. Forrás <http://lathatatlan.ovas.hu/index.htm?node=49353>

⁸⁵ A halotti anyakönyv szerint Szélesy Dániel (1856 – 1925. ápr. 25. vármegyei árvaszéki helyettes elnök. Felesége Noszlopi Emma. Lakhelye Veszprém, Kossuth Lajos utca 19.

Először Szélesi kapott egy jelentéktelen lapvágást karjára, azután Fr[eistädttler]. egy erős vágást fejére, melytől egyszerre elszedült és össze esett. Ezzel vége volt, elvitték a Koronába, ott fekszik.⁸⁶

Nekem történetesen olyan napom volt, hogy csak négy óra felé mentem ki, ekkor is előbb Milihez, ki postát küldött hozzám rólad kérdezősködni, mire azután a sétányra kerültem, már a hordárok beszélték a végét. Egyébként mondják, hogy az egész város tudta, s az eset alatt egész tömeg várt Reinprecht kapujánál, a mihaszna Andrások pedig a városházától a kaszárnyáig 10-10 lépésre egymástól álltak egészen nap őrt, hogy megakadályozzák.

A lányos mamák előtt úgy látom Sz[élesi]-nek van igaza, pedig bizony a Zs-ó szebben viselte magát.⁸⁷ Különbö mint tán írtam is F[reistädttler].éknél Sz[élesi] másnap a sértés után bocsánatot kéretett azzal, hogy ő kész személyesen is hozzájuk

⁸⁶ Veszprémben a párbajról a *Veszprémi Független Hirlap* számolt be az 1895. január 26-i számában. A párbaj január 22-én kedden délután zajlott a Kopácsy laktanyában „Freistädttler Jenő tótvázsonyi birtokos, többszörös milliomos és Szélessy Dániel megyei árvaszéki elnök között. Az affaire úgy keletkezett, hogy Sz. megsértett egy helyi köztisztelőtű családbeli leánykát, kitől utóbb bocsánatot kért. Freistädttler értesült a dolgról, Budapestről lejött Veszprémbe s provokálta a sértőt. A felek kardra állottak ki, de a segédek olyan félvállról pertraktálták ezt a dolgot, hogy a viadal valószínű skandalumszámba ment. A párbaj helyét és óráját ugyanis tudta az egész város s mikor a felek a jelzett nap délután megjelentek a Kopácsi kaszárnyában, száz meg száz gyerkőc és mesterinas tolongott ama földszintes szoba ablakai előtt, melyben a párbaj lefolyt. Éktelen ordítózással avizálták a püspökkert mellett sétáló közönséget, hogy »most Sz. kapott ki! most a nagyságát csapták fejbe! most varrják össze a Dani bácsit! két bordája esett ki a nagyságának!« stb. Közben a rendőrök nyargaltak ki és be a kaszárnyába; persze csak az inspekcióval veszekedtek, de a párbajosokat nem tudták megcsípni. Szóval olyan skandalum volt, a minő az utolsó cirikuszt távozta óta még nem volt Veszprémben. A mérkőzés vége az volt, hogy Freistädttler, ki különben kitűnő vívó, a homlokán csekélyes bőr-sebet kapott. Ahhoz a tushoz is úgy jutott, hogy rémséges pezsgő-hangulatban állt ki – hát persze, hogy akkor nem használ semmi vívótudomány.” *Veszprémi Független Hirlap*, 1895. jan. 26. Párbaj, 2. A Pesti Napló beszámolója szerint, „Ma esti lapunkban, a Budapesti Hirlap közlése nyomán, megírtuk, hogy lovag Freistädttler Antal [ez nyilván tévedés, hiszen Freistädttler Antal már nem élt – Földesi] Veszprémben kardpárbajt vívott Szélesi Dániel árvaszéki ülnökkel és tegnap súlyosan megsebesülve hozták föl a budapesti Vöröskereszt-Egyesület kórházába. Mint bennünket értesítenek, ez a hír annyiban téves, hogy Freistädttler sebe abszolúte nem súlyos, s a párbajozó lovag a saját lakásán ápolgatja magát, A párbaj különben a veszprémi nagy érdeklődése közt folyt le tegnapelőtt. Freistädttlernek Bem honvédszászados és Polgár honvédfőhadnagy, Szélesinek pedig dr. Csomasz Béla szerkesztő és Boda Antal voltak voltak a szekundánsai. Freistädter lovag fejsebét dr. Réthy Ede orvos azonnal összevarrta, még pedig oly ügyesen, hogy ezzel minden további veszedelemnek azonnal elejét vette.” Forrás *Pesti Napló*, 1895. jan. 25. Véres párbaj Veszprémben. 4. A Fővárosi Lapok aktuális száma teljes terjedelmében átvette a veszprémi hetilap beszámolóját. *Fővárosi Lapok*, 1895. jan. 29. Furcsa párbaj, 326.

⁸⁷ A párbaj oka a veszprémi tornaegyesület táncmultságán történt összeszólalkozás volt. *Budapesti Hirlap*, 1895. jan. 24. (Véres párbaj Veszprémben). 6. A párbajról később Freistädttler Jenő is beszámol a 8órai Ujság hasábjain. 8 *Orai Ujság*, 1938. szept. 21. A párbaj..., 6.

menni és ismételni, s bármi elégtételt adni, mit a nők kívánnak, mire ezek azt felelték, hogy ők megbocsájtanak, de nem kívánják, hogy oda menjen, s őrájuk nézve Sz[élesi] többé nem létezik.

Pongrácz tegnap ment el Szilasra Emma esküvőjére.⁸⁸

Most már csak arra felelek, mi a lepedőt illeti. A ruha[---] elküldéséhez csakugyan úgy vettem elő, de miután csak kettőt hagyta elő, mi nekem ugyan elég, de egyik az ágyon volt, másik éppen a mosónénál – de ha oda nem lett volna is ezt itthon némileg szükségemet láttam – nem igen tudok jobb expedienst, mint a sárga kasztliba nyúlai.

Ha Vörös L.-t⁸⁹ csakugyan kinevezik államtitkárrá, gratulálj nekik nevemben is, lakásukat nem tudom.

Isten veled, sok puszi, adjál ki Micikének is,

Kálmán

Veszprém, 1904. május 11.

CSAPÓ KÁLMÁN

ÜGYVÉD

Veszprémvármegye tiszti főügyésze

Kedves bogara apjának!

Vettem leveledet, de eddig nem értem rá felelni. Azt nem írtad, hogy anyátok ruháját hova küldjem, de miután lacímét jelezted, ma odaküldtettem Marcsával, bár nem tudom helyes-e, miután anyi a kígyóbőr szoknyát postán már haza küldötte, de egy betű írás nélkül.

A tea kannát egy kávé csészével, köszönettel megkaptam, jó is volna leszámítva azt, mit még pótolni szeretnék: de először is, miután sem utánvétel nem volt, sem számlát nem küldtek velem, én pedig nem azt akartam, hogy a [---] árat vegyem vissza, hát írd meg az árat.

Mit pótolni szeretnék az, hogy én vagy egy személyes kannát egy th. csészével, vagy (mint eddig volt) 2 személyeset 2 csészével írtam, jött azonban egy a két személyesnél is tényleg nagyobb kanna egy csészével, melyet kávésnak gyanítok, mert a rendes teánál sokkal kisebb s olyat a kanna legalább 4-5-öt megtölt. Lehet, hogy tévedésből

⁸⁸ Kenessey Emma (Szilasbáthás, 1845. okt. 24. – Budapest, 1921. jan. 08.) apja Kenessey Antal, anyja Csapó Franciska Anna. Első férje báró Riese-Stallburg Antal, második férje Kopácsy Viktor.

⁸⁹ Vörös László (farádi) (Dombegyháza, 1848. jún. 07. – Budapest, 1925. okt. 23.) magyar politikus, miniszter. 1895. febr. 5-én nevezték ki államtitkárrá. Kiváló érdemei vannak a székesfőváros közúti közlekedésügyének fejlesztésében és sok tekintetben neki tulajdonítható a földalatti villamos vasút létesítése, valamint a lóvasút átalakítása villamos üzemre. 1895-től fogva országgyűlési képviselő volt.

lett csomagolva, de lehet, hogy ez most teás számba megy – akkor is azonban célszerű, hogy legalább még egy csésze pár legyen ekkora kannához. Azért alkalmilag még ezt szerezték meg hozzá, s legjobb lesz most már, ha majd haza jövet hozod meg: de írd meg az árát, hogy megküldjem.

A választás megvolt, a bankettre és nem mentem el, hanem a Jókai temetés⁹⁰ miatt tegnapi áthelyezett Kinizsi hangversenyen⁹¹ ott voltam. Néger Ilona s a Kecskeméthy leány szépen énekeltek. A Kecskeméthy leánynak nagyon kellemes s eléggé iskolázott magas hangja van elég erővel. Nagyon hamar kész lenne arra, hogy fővárosi színpadra bevájon. A Néger leány kevésbé látszik még iskolázottnak, de szörnyű terjedelmű mély női hang, s olyan előadása van, minőt még dilettánstól nem hallottam. Csak a mély hangjai kissé még reszelősek, de a magasban üveg tiszták. A megyeház terem tele volt, utána bál, az elől én elmentem.

Most már csöndes minden, s gyomorfájás api sínyli egyedül kis kőkei távollétét. Sok-sok puszit mindannyijótoknak,

Api

Veszprém, (1916/17.) február 7.

Édes Kismanne!

Nem tudom mikor ér oda ez a levelem, mely választ a tiedre és mit az enyémnek elküldése után kaptam. Ma itt 30 ctmeteres porhó van, melyet szél eddig még nem bántva, de ha szél kerekedik, a fűvások okozta vasúti kalamitásokat előre sejteni sem lehet. Feltéve azonnal a legjobbat, kérlek, hogy hazajöveteli tervedet el ne halaszd, mert annyi baja kettőtöknek felváltva is ad gondra. Kúróját zavarja most az is, hogy ma úgy látszik influenzás láza volt 38 % hőmérséklettel.

Ha indulsz, tudasd előre, s zivataros idővel ne, s egyébként csak reggeli vonattal indulj, s inkább a déli vasútpályával Fehérvár felé, megkérdezve nincs-e tudott for-

⁹⁰ Jókai Mór 1904. május 4-én halt meg. Temetése május 9-én volt, amiről minden helyi és országos lap beszámolt.

⁹¹ „Veszprémben folyó hó 10-én tartották meg az estélyt a Kinizsi szobor alap javára. Az estély, mely a vármegveház dísztermében, nagy és előkelő közönség jelenlétében folyt le, fényesen sikerült. A veszprémi dalegyesület szép karének darabokkal, Kecskeméthy Margit és Néger Ilona művészi énekszámokkal vettek részt. Dr. Lamperth Géza kiváló házi költőnk és munkatársunk „Ének Kinizsiről” című szép költeményét adta elő. Zsigmond János érdekes felolvasást tartott Pompeji és Herkulánuról. Horgérth József pedig hegedűsolójával brillírozott. A hangversenyt reggelig tartó tánc követte.” Pápai Lapok, 1904. május 15. Kinizsi-estély. 4. Az eseményről beszámoltak az országos lapok is. „A nagyvárosi Kinizsi-szobor javára – mint nekünk írják – tegnap este sikerült hangversenyt és táncmulatságot rendeztek Veszprémben, a vármegveháza nagytermében. A hangversenyen, a melyen nagyszámú és előkelő közönség volt jelen, a következők működtek közre: Kecskeméthy Margit, Néger Ilonka, Jánosi József dr., Lamperth Géza dr., Pékár Gyula dr., Horgérth József, Ritter Lőrinc és a veszprémi dalosegyesület.” Budapesti Hirlap, 1904. május 10. Mulatság Kinizsi-szobra javára. 16.

galmi akadály. Azért az közben is adhatja magát elő, de Fehérvárott lehet excitálni, ha éjszakát kellene is tölteni a Magyar Király, vagy Arany Sas szállodában, de sem Börgöndnél, sem Alsóörsnél a sors kegyelmére számítani nem lehet.

A vagon szén utolját ma felhozták, képzelheted az örömet, midőn Berger raktára is kimerülőben van, de azért holnap tán kapok 14 mázsát a poroszból 2 koronával magasabb áron, s kiegészítőül a tűzhely számára valami másfélét salgóit vagy triszailit, de ő is fél, hogy nem tud kapni azután a szállítási mizériák miatt. A jövőre való beszerzés eddigi kilátásait 10 kor 10-20fillérrel figyeli per q [vagyis mázsánként]. No de ebből elég ennyi.

A szép rézedények utolsó maradványait beadtuk.

Hivatalszobám a kályha miatt fűthetlenné bizonyulván, én most a hivatalos dolgokat itthon végezem, s csak délelőttöként egy negyed órára nézek be, hogy elintézetlenül ne maradjon valami, mit esetleg valaki mindenáron személyesen akarna velem beszélni, ki ide nem talál. Délután, ha lehet, sétálok egy fél órát s végzem kommissiómat, s azután itthon unatkozom. Majd csak lesz tavasz is.

A napokban ismét volt a színházban egy hangverseny elég telt házzal. Médi Tilitanttal volt ott, anyi bundájában.

Mit beszerezni szeretnél és hasznosnak találsz, azt nézd ki előre Nussival, tudjátok meg árát, s azután a jövő hónapban küldök rá pénzt és Nussi elküldheti, mert ez a hónap nem csak házbér ráfizetéses, de egyébként is nektek ez rossz hónap. Még ha megírtad volna, hogy körülbelül mennyi lehet az úti költség, tán valahogy találtam volna módját a jövő rovására, de így ez a legjobb expediens.

Samsulánénak⁹² kellene Abbáziába menni, de most sehogy sem mehet.

Rátótón volna lefoglalt fám, és semmiért sem kapok fuvarost, ki meghozza.

Nur Kokinek api által izenem cs...sz a markinczájába de különben én is írok ma még! Ilyen csúnyát én nem írok, de hát hasonló lyókat [sic!] kívánok.

Pá puszi,

Api

FELHASZNÁLT IRODALOM

BERNÁTH László–Ifj. BERNÁTH László (2011): *A bernáthfalvi Bernáth család története*. Pécs.

CSAPÓ György–CSAPÓ Zoltán (1985): *A Tagyosi Csapó család története*. Budapest.

CSAPÓ Kálmán (1861): *Székes-Fehérvár története*. Székesfehérvár, Ráder Antal könyvtárus.

⁹² Schamschula Rezső második felesége Lázár Ilona (Kraszna, 1883. január 17.–†Budapest, 1960. február 2.)

- CSAPÓ Zoltán–HERMANN Róbert–JÁNOSI András (1998): A Dunántúli Önkéntes Mozgó Nemzetőrség 1848-as „Parancsolatkönyve”. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1998/1. szám. 216–281.
- EÖTVÖS Károly (1904): *Magyar alakok*. Budapest.
- EÖTVÖS Károly (1906): *Nagyokról és kicsinyekről*. Budapest.
- FARKAS Gábor (2000): A nemes Fejér vármegye alispánjai 1692–1849. *Turul*, 2000/3–4. szám, 118–124.
- FÖLDESI Ferenc (2013): *Az alkotmány védőbástyái – Az 1860/61. évi Veszprém vármegyei alkotmányos mozgalomról és a Honvédegyeletről*. Veszprémi Szemle könyvek 6. Veszprém.
- GAÁL Zsuzsanna (2007): *A dzsentri születése. A Tolna megyei reformkori középbirtokos nemesség átalakulása a neoabszolútizmus és a dualizmus korában*. Ph. D értekezés, ELTE BTK
- KÁLMÁN Dezső (1901): *A gyönki ev. ref. gymnasium története 1806–1900*. Szekszárd.
- KERESZTY István (1916): *A magyar és magyarországi időszaki sajtó időrendi áttekintése*. Budapest.
- LENGYEL Alfréd (1968): Megemlékezés a Dunántúli Történetkedvelők példamutatásáról. *Arrabona* 1968/10. 163–176.
- Magyar Színházművészeti Lexikon
- NAGY Iván (1868): *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. I–XII*. Pest 1857–1868.
- NAGY László (1957): *A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820–1956*. Veszprém. 195–196.
- NÉMETH József (szerk.) (1893): *Magyarország földbirtokosai*. Budapest. 818.
- NÉMETHNÉ RÁCZ Lídia (2008): *Balatonfüred nevezetes épületei*. Balatonfüred.
- NÉVTÁR (1904): Dunántúli Evangélikus egyházkerület névtára az 1904-es évrre.
- Pallas Nagy lexikona
- DR. PERÉNYI József (1912): *Jánosi Gusztáv (1841–1911)*. Veszprém.
- S. PERÉMI ÁGOTA (2011): *Laczkó Dezső, a múzeumépítő. Emlékkötet Laczkó Dezső születésének (1860–1932) 150. évfordulójára*. Szerk. S. Perémi Ágota. Veszprém.
- SZINNYEI József (1870): A magyar hírlapirodalom 1870-ben. *Vasárnapi Ujság*, 1870. január 16. 36. o
- SZINNYEI József (1893): *Magyar írók élete és munkái*. II. kötet, Budapest
- TOLDY István (1869): *Megyerendezés az 1848. év szellemében*. Pest.
- TOLDY István (1872): *Öt év története 1867–1872*. Pest.
- VÉGHÉLY Dezső (2017): *Egy kis körültekintés Veszprémben*. Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta Földesi Ferenc. Veszprém.